

Művelődés – Népfőiskola – Társadalom

A MAGYAR NÉPFŐISKOLAI TÁRSASÁG KIADVÁNYA – 2019/1



„Jobb polgárt, jobb hazafit, s jobb embert nevelni, ez a népfőiskola célja” (Móricz Zsigmond)

AZ ALKOTÓ GONDOLKODÁS LEHETŐSÉGÉNEK NAGY FOKÚ HIÁNYA JELLEMZŐ NEMCSAK A MI GENERÁCIÓNKRA, HANEM A JELENLEGI KÉNYSZERPÁLYÁS SZELLEMI KÖZÉLETÜNKRE IS.

A MAI NAPOKRA A MAGYAR LELKISÉGBEN EZ A HAZUGSÁG-TÖMEG A ZAVAR, A KÉTKEDÉS ÉS A HARAG OLYAN AKNATÖLTETÉIT HALMOZTA FÖL, AMELY ADOTT ESETBEN EGY ORSZÁG ELPUZTÍTÁSÁHOZ SEM KEVÉS ENERGIAMENNYISÉG

A MŰVELTSÉG ALACSONY TÁRSADALMI RANGJA, A BÜROKRATIKUS MŰVELŐDÉSI FORMÁK, AZ APÁTIA ÉS AZ ERKÖLCSI NIHILIZMUS, EZERNYI TÁRSADALMI-KULTURÁLIS EREDETŰ BAJUNK

A NÉPFŐISKOLA LÉTESÍTÉSÉT SEMMILYEN SZERV NEM MONOPOLIZÁLHATJA, LÉTREHOZÁSA CSAK TÁRSADALMI ALAPON KÍVÁNATOS.

... A NÉP TUDATÁBAN KELL LEGYEN ANNAK, HOGY A VEZETŐK HATALMA AZ Ő BELEEGYEZÉSÜKÖN ALAPSZIK. ÉS EZ NEMCSAK A JOGÁLLAMISÁG INTÉZMÉNY-RENDSZERÉNEK A KÉRDÉSE...: EZ MILLIÓK BELSŐ MAGATARTÁSÁNAK A FÜGGVÉNYE.



Szigeti

IN
MEMORIAM

Tóth János

(1947 – 2019)

Tartalom



Az utolsó hónapok néhány emberi tanúságai

– levélváltások T. Kiss Tamással

4

Elhunyt Szigeti Tóth János

8

In memoriam Szigeti Tóth János (1947-2019)

9

Néhány gondolat – amelyet Szigeti Tóth János pályafutásának elején fogalmazott meg és hagyott az utókorra

12

Művelt nép – emelkedő ország

Háttér tanulmány a népfőiskolák közösségi művelődésben betöltött társadalmi szerepéről

16

A közös emlékezet frissítése a Szigeti Tóth János vezetésével megvalósult programokról

26

T. Kiss Tamás: A 'köz' és közművelődés kapcsolatai a 19–21. század Magyarországon

32

Az életmód kultúrája

Részlet Maróti Andor: Amit a kultúráról tudni érdemes című tanulmánykötetéből

38

Marcali disputa

42

A Magyar Népfőiskolai Társaság folyóirata

Felelős kiadó az MNT elnöksége
Felelős szerkesztő: Mihályfi Márta
Szerkesztő: Mihályfi Márta
Tördelőszerkesztő: Kit Bt.
Készült a Bonex-Press nyomdában

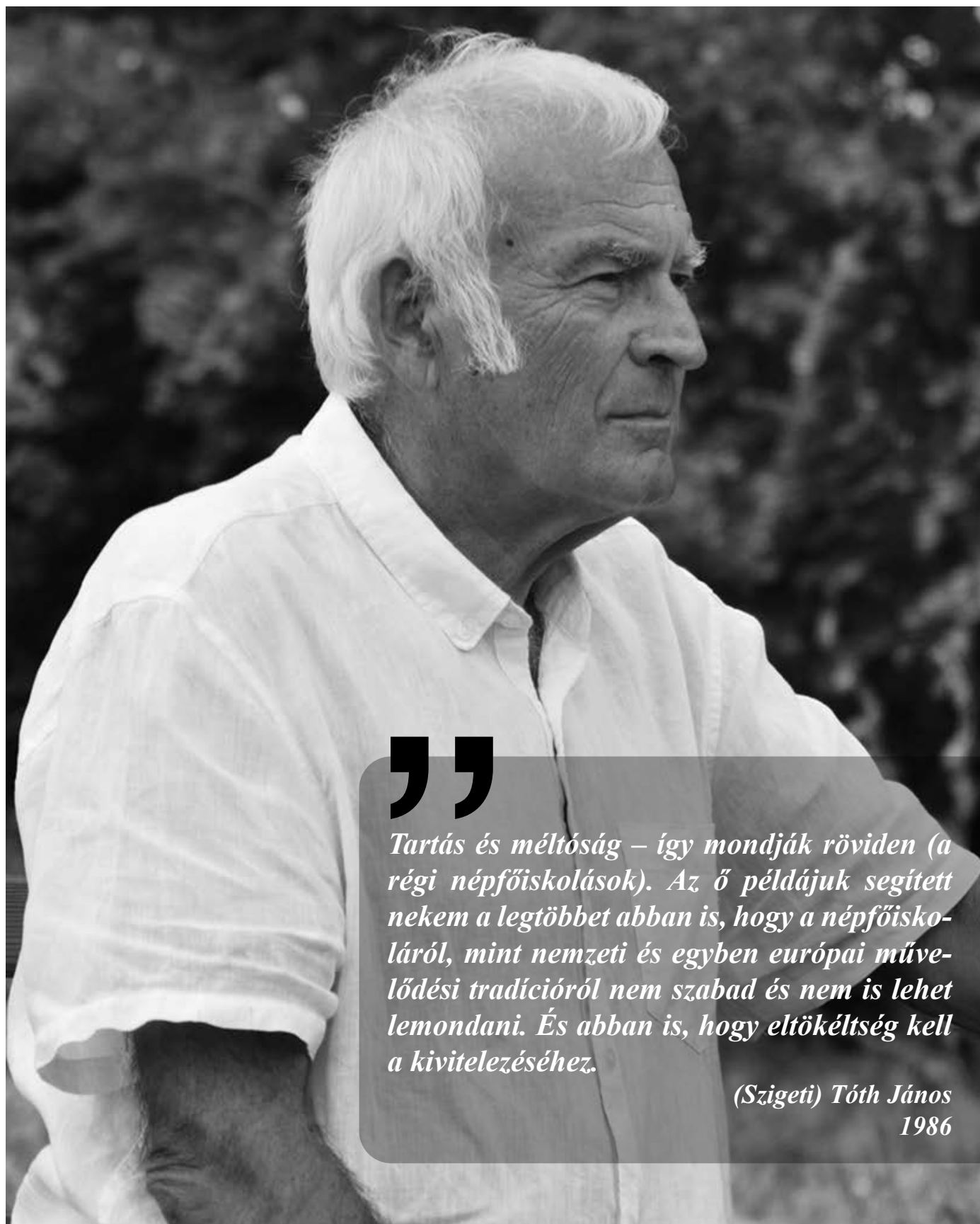
Szerkesztősége: 1138 Budapest, Révész u. 2/c
www.nepfoiskola.hu
mnt@nepfoiskola.hu

ISSN: 1218-1455



„A jó harcot végigharcoltam, a pályafutást bevégeztem, a hitet megtartottam, készen vár reám az igazság koszorúja.”

(Szent Pál apostol, II. Tim. 4, 7-8.)



”

Tartás és méltóság – így mondják röviden (a régi népfőiskolások). Az ő példájuk segített nekem a legtöbbet abban is, hogy a népfőiskoláról, mint nemzeti és egyben európai művelődési tradícióról nem szabad és nem is lehet lemondani. És abban is, hogy eltökéltség kell a kivitelezéséhez.

*(Szigeti) Tóth János
1986*

Az utolsó hónapok néhány emberi tanúságai

– levélváltások T.Kiss Tamással

2018.06.20.

Sziasztok!

Bocs, tegnap hektikus napom volt.

Megértem Tímea aggodalmát, sajnálom és az egészség a legfontosabb.

Nincs más megoldás, mint innen kocsival megyek.

11.30-12.00 között felveszlek Tamás a Haller utcában.

13.30-kor kezdünk, szerintem egy jó óra alatt ott vagyunk a Hallerből Jászfényszarura.

Aztán visszafelé is beviszlek. Beszéljünk telefonon, ha kell.

Üdv János

Nem volt reagálás még május elején írtam, mert Garda Dezső Gyergyószentmiklóson várt bennünket. Többször telefonált végül azt mondtam őszre kellene halasztani. (szept-okt.) Majd beszéljünk erről is.

Kedves János!

Engem, a fogatlan oroszlánt nagyon megnyugtat, hogy Tamással együtt tudtok menni-jönni a könyvbemutatóra. Köszönöm a megértésed, a segítséged. József Attilát tudom csak idézni: „...nem nyafognék, de már késő...”

Az őszi, erdélyi kirándulást pártolom, beszéljétek meg!

Barátsággal: Tímea

2018.07.12.

Szia Tímea! Szia Tamás!

Évszázada, hogy kirándultunk Jászfényszarura. Azóta Tímea remélem már el is feleddet a szájsebészetet.

Jó volt a könyvbemutató, csak időben be volt szorítva a jászok ünneplésébe – ...

Tamás, kösz a közreműködést, jó nyarat nektek. Ősszel folytatjuk

Üdv János

2018.07.16.

Kedves János!

Jó volt! A helyi hírharsonában megjelentek pedig csak fokozzák a könyvbemutató élményét! Tímea nehezen szokja az új „fogas” állapotot... Kellemes nyarat kívánunk...összel folytatjuk...

Üdv. Tímea és Tamás

2018.12.22.

Kedves Tamás és Tímea!

Remélem, hogy a soraim jó egészségben találnak benneteket. Hallgattam mostanában az elfoglaltságok miatt. A könyv egyre érik, pld. legutóbb a zalai népfőiskola indulásának 30. évfordulóján is szerették. Kishantson tanulmányi központ nyílt közösen, MNT Kishantos, ahol szintén népszerű volt. Köszönet nektek még egyszer a vállalkozásért.

Már jól vagyok, de Berlinben voltam egy konferencián november elején, ahol rosszul lettem és mentő vitt be a kórházba. Mint kiderült kisebb stroke-om volt, de Isten segédelmével – és a kitűnő német kórházzal – megúsztam.

Váltanom kell, mert még szükség van a földi tevékenységemre ahogy a tiétekre is.

Vigyázzatok magatokra.

Áldott Karácsonyt és békés újesztendőt kívánok szeretettel:

János

Kedves János!

Nincs fontosabb, mint az egészséged, különösen a mentális képességeid óvása! A körülmények ismertetésében ez komoly feladat nap, mint nap, de adódnak sikerek, amelyek megerősítenek a céljaid elérésében.

Ehhez további kitartást és hitet kívánunk.

Mi is visszafogottabban tevékenykedünk, de szükség van azért különböző feladatokra, hogy karban tartsuk magunkat. Ezért is örülünk, hogy a Civil kurázsínak van 'élete' azoknak a körében, akiknek szól.

Legyen békés, meghitt az ünnep, vegyenek körül Szeretteid, Barátaid!

Barátsággal és a csatolmányban megfogalmazott gondolatokkal kívánunk áldott karácsonyt és sikeres, boldog újévet: Tímea és Tamás

2019.03.12.

Kedves Tamás!

Sajnos akaratom ellenére az orvos pihenni rendelt s nem tudok elmenni a születésnap összejövetelre személyesen. Remélem lesz még alkalom a 80-on és a 90-en vagy addig is, de a kerek évfordulók alkalmával mindenképp pótoljuk. Átgondoltam a múltunkat és arra jutottam, hogy több mint 35 éve ismerjük egy-

mást. (Falukutató táborok idejéből). Ez mindkettőnk esetében cca. az életünk felét teszi ki. Habár elég sokat jártuk külön utakon folyton a találkozásunk volt „elrendelve”. Ezekon a pontokon mindig ugyanott folytattuk, ahol előtte abbahagytuk és nagy egyetértés volt köztünk a világ, a politika és a szakmánk megítélésében. Maradjon ez így, amíg csak élünk egészségben. Különösen nagyra becsülöm a kutatásaidat, ezek között is csodálattal olvastam a művelődéstörténeti munkáidat, amelyek páratlan értékesek. Senki ebben az országban a szakmában nem fedezte fel a történetiség fontosságát és nem dolgozott ezen a pályán olyan szisztematikusan, mint te. Ezek mindenképpen maradandó építőkövek lesznek a jövőben is. Tudom, te nem vagy olyan optimista, mint én, aki a cselekvés és gyakorlat embereként inkább remél. Ne haragudj, hogy most nem vállalkozom életműved átfogóbb méltatására, hiszen remélem az még messze nem befejezett. Remélem, egészségben még sokat „bölcseledhetünk”, mert most már ez a mi fő dolgunk, a nagy elődök hagyatékát folytatva.

Isten éltesse egészségben és a szeretetteljes családi körben Tímeával. Hálásan gondolkodom mindkettőtökre, vállalkoztatok a Magyar Népfőiskolai Társaság tevékenységének monografikus feldolgozására. Tovább inspirál a kötet, s létrehoztuk Kishantoston a Bolye Ferenc Tanulmányi Központot, elmélyült részletkutatások folytatására. Remélem, számíthatok a tanácsaidra. Isten éltesse Tamás még egyszer és százszor.

Mindszentkállya, 2019. március 12.

Szigeti Tóth János

2019.03.16.

Kedves János!

Köszönöm! Egészséget és alkotó erőt/kedvet kívánok!

Barátsággal, Tamás

2019.03.18.

Köszönöm

János

2019.04.22.

Kedves János!

Örülök, hogy a körülményekhez képest jól vagy. Megértem, hogy nem tudtál eljőnni... Én is egy kicsit gyengélkedem, nehezen mozgok, ortopéd orvoshoz járok.

Örülnék, ha írásomat megjelentetnétek. A beszélgetést egyébként felkerült a You Tube-ra, http://oktatas.uni.hu/20190313_videobook.htm

Barátsággal, Tamás

2019.06.25.

Kedves Tímea és Tamás!

János földi útja az éjszaka véget ért. Temetése július 5-én pénteken 11 órakor lesz Mindszentkállán, amelyről még külön értesítést küldök.

Márta

Kedves Márta!

Megrendített bennünket János halálhíre. Jelentős szakmai és emberi veszteség.

Sajnos, a temetésen nem tudunk részt venni. Tamást pénteken műtötték a Szent Margit Kórházban, jelenleg lábadozik, 5-én lesz a kontroll és a varratszedés, ill. a következő műtét előkészítése. Én megkezdtem az alvászcentrumban a vizsgálatokat.

Arra szeretnénk kérni, hogy a nevünkben légy szíves egy sírcsokrot készíttetni, aminek a költségét természetesen utólag rendezni fogjuk.

A szalagra írják föl: Búcsúzásul: Dr. T. Kiss Tamás és Dr. Tibori Tímea.

Köszönjük, és sok erőt kívánunk: Tímea és Tamás

2019.06.26.

„A jó harcot végigharcoltam, a pályafutást bevégeztem, a hitet megtartottam, készen vár reám az igazság koszorúja”

Szent Pál apostol (II. Tim.4.7-8)

Megtört szívvel tudatjuk, hogy

Dr. Szigeti Tóth János

2019. június 25-én, türelemmel és méltósággal viselt betegsége következtében befejezte földi útját. Búcsúztatása és temetése, római katolikus szertartás szerint, 2019. július 5-én (pénteken) 11 órakor kezdődik a Mindszentkállai Római Katolikus Templomban.

Gyászolják: élettársa Márta, testvére Ildi, fia András, Zsuzska, Tom és Dani, Réka, Erik és Peti

A szertartás után közös megemlékezést tarunk a mindszentkállai Faluházban (Petőfi utca 13.).

Üzeneteket a marta@nepfoiskola.hu címen fogadunk.

János!

Itt vagyok lélekben Mindszentkállán! Eljöttem! Te nem vártál meg! Fáj!

Velem jöttek szellemiekben volt évfolyamtársaid, az élők és a már holtak is! A hályogkovács évfolyam!

1966-ban 43 fiatal ember kezdte meg a népművelő-könyvtár szakot, a szombathelyi Tanítóképző Intézetben. Köztük a hajmáskéri születésű Tóth János is. Az a Tóth János, aki hamar az évfolyam egyik vezéregyénisége lett. Tanulmányaidban az alaposág, a társadalmi kérdések, a szociális érzékenység szenvedélyes képviselője jelent meg már akkor is. Emlékszem milyen szenvedélyesen követelted, hogy tanuljunk szociológiát a tudományos szocializmus helyett.

János!

50 éve végeztünk. Azóta sokszor találkoztunk, legutóbb egy hete, Bozsokon. Hiányoztál az évfolyam találkozó-ról, pedig készültél rá! Betegséged miatt lemondta a részvételt, de üzented, hogy szeretettel gondolsz ránk!

Diplomád után szülőmegyédbe, Veszprémbe jöttél,
haza e kicsiny településekből álló megyébe! Mit is
kezdteél? Elkezdteél szervezni egy csapatot! Mert kell
egy csapat, s jöttünk, a volt szombathelyiek, szerte
az országból és lettünk veszprémiek! Általad! Veled!
Miattad!

Szerencsésnek mondhatom magam, hogy ismertem
édesapádat, édesanyádat! Soha nem feledem azokat
a találkozásokat, mikor apukád büszkén számolt be
eredményeidről sikereidről!

János!

Emlékszem, hogy mily büszke voltál András fiad
születésekor és a tejfakasztó bulit a veszprémi resti-
ben tartottuk, Patka Lacival, Attilával, a Botárral!
Patka lelke már 11 éve Amorgoszon pihen, és téged
lehet, hogy meghívott már egy szamaragolásra!
A veszprémi évek után a Népművelési Intézet követ-
kezett és szakmai pályád egyik jelentős állomása lett,
ahol már a felnőttoktatás, a népfőiskola került gon-
dolkodásod homlokterébe. Szeretett megyédet soha
nem feledted és az első népfőiskolai faluszemináriu-
mot kővágóórsön szerveztük, majd Nagyvázszyban
Reményi Tóni bácsival!

Jánosom!

Sokat vitatkoztunk, beszélgettünk! Volt, amikor
egyetértettünk, volt, amikor nem! De téged mindig
a magyarság, a Kárpát medencei magyarság és
Európa érdekelt! Nagy-nagy bizakodással tekintettel
Magyarország demokratikus változására, magad is
aktívan alakítottad azt! Ha csalódtunk, is Te nem
csüggedtél! „Hagyd a politikát, építkezz!” hirdette a
Móricz-i gondolatot!
Találkoztunk a Népfőiskolai konferencián, Veszp-
rémben. Büszkéek voltunk rád, mikor a tárasság
főtítkára lettél, majd méltó követője az általad oly
nagyon tisztelt elnökének, Benda Kálmánnak!

János!

Fogy az évfolyam! A földi! De az égi csoportot most
Te gyarapítod és lelked vitte üzenetünket!

Mit is ígérhetünk Neked, János?

Azt, hogy velünk maradsz! Velünk a népműve-
lő-könyvtáros évfolyammal, a szakmatársakkal, az
európai felnőttoktatás szakembereivel, a barátokkal!
Fáj, hogy elmentél!

De ígérjük, – hogy kívánságod szerint – újra össze-
jövünk mi a hályogkovácsok és énekeltünk Neked,
nektek – társaink, amíg tudunk, amíg vagyunk!
Emléked megőrizzük!

Mit is mondhatnék rokonaidnak, társadnak, Mártá-
nak, mint hogy egy verssel vigasztalhatnám őket:

A halál, az semmi

Csak a szomszéd szobába mentem

Én én vagyok és Te Te vagy

Amik egymásnak voltunk

Azok mindig is leszünk.

Szólíts azon a néven, ahogy mindig is szólítottál.

Ne válts hangszint, ne beszélj ünnepélyesen vagy
szomorúan.

Ne vess tovább azokon a dolgokon, amiken együtt
nevtünk.

Imádkozz, ne vess, gondold rám, s nevem

Pátosz és árnyék nélkül mondd ki, mint mindig is.

Az élet azt jelenti, amit mindig is jelentett,

Úgy van, ahogy mindig is volt.

Nem szakadt el a szál.

Miért ne gondolnál rám, csak azért mert tekinteted
nem talál?

Várlak, nem vagyok messze, csak az út másik olda-
lán

Látod, minden jól van.

Nyugodj békében!

Fenyő

(a barátok és évfolyamtársak nevében)

Elhunyt Szigeti Tóth János



Elhunyt Szigeti Tóth János szociológus, a Magyar Népfőiskolai Társaság alapító elnöke, nemzetközi elismertségű felnőttképzési szakember, az európai felnőttoktatási szféra évtizedeken át proaktív magyar tagja. 1988-tól a Magyar Népfőiskolai Társaság titkára. 1993-tól az Európai Szimpózium az Öntevékeny Szervezetekért nemzetközi alapítvány alelnöke. 1994-től Felnőttképzés Nemzetközi Tanácsa elnökségének tagja. 1998-tól az Európai Felnőttoktatási Társaság elnökségének tagja, 2001-től egyik alelnöke; 1999-től a Felnőttoktatás Nemzetközi Tanácsának európai alelnöke. Sz. Tóth János 1977-től osztályvezető; 1987-től igazgatóhelyettes volt Budapesten, a Corvin téri, akkori nevén Országos Közművelődési Központban, 1992-től igazgató. 1996–1997-ben a JPTE, 1996-tól a Kossuth Lajos Tudományegyetem, 1998-tól Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Karán oktató, majd az Pázmány Péter Katolikus Egyetemen tanszékvezető és az ELTE andragógia tanszékén egyetemi docens.

Harmincöt éve kezdődött szakmai kapcsolatunk a folyton változó nevű Népművelési Intézetben, ahol jómagam külsőként fordítási és tolmácmunkákat vállaltam, s ő igazgatóhelyettesként bevont az akkor, általa és barátjával, Katus Józseffel közösen indított holland-magyar szimpózium tolmács-feladataiba, majd tényleges szakmai munkájába is.

Ekkortól ismertem meg Sz. Tóth János kultúra-teremtő alakát. Szervezett, menedzselte, tanulmányokat írt, előadásokat tartott és köteteket vagy éppen folyóiratot szerkesztett magyarul és angolul, mindig szeme előtt tartva e kettős horizontot. Ott volt a Lakitelki Találkozón, majd irodája lett a Hitel bölesője, a rendszerváltó MDF író-értelmiségének egyik találkozóhelye. Ugyanakkor különösen fontosnak tartotta a magyar jelenlét európai szintre emelését.

S nem ment bele – szándékos betoldás volt részemről fentebb – a „rendszerváltás-rendszerváltoztatás” megosztó és zsákut-

cás vitájába, de tudta, hogy minden alkalmat meg kell ragadni, hogy a kultúra általunk választott aspektusát, a művelődést, felnőtt tanulást és különösképpen szívügyét, a népfőiskolai tevékenységeket minél inkább erősítse, népszerűsítse. A Magyar Népfőiskolai Társaság vezetőjeként az egyik legkonstruktívabb tagja volt a Művelődési és Közoktatási Minisztériumban 1995-ben létrehozott törvényelőkészítő munkacsoportunknak. Az ő révén fogalmazódott meg Magyarországon először a népfőiskola fogalma törvényi szinten.

A Magyar Népfőiskolai Társaság pedig a hazai népfőiskolai mozgalom motorjává vált, s nemzetközi együttműködések közreműködőjeként elismert partner lett a világban. Sz. Tóth János mindezzel párhuzamosan tudományos pályáját is kiteljesítette tudományos fokozatot szerezve, és tevékenységét oktatóként egészen a doktori iskolákban való részvételig emelte. Publikációit az Andragógia és Művelődéstudomány is szívesen közölte.

Sz. Tóth János lankadatlanul küzdött a népfőiskolai tanulás-művelődés eredeti, demokratikus, tanuló-központú elveinek és gyakorlatának megőrzéséért és fenntartásáért. Bevezette a „Beszélgetés a diófa alatt” nyárvégi beszélgetés közéleti programsorozatát, hogy minél szélesebb együtt-gondolkodási fórumot teremtsen közös jövőnk érdekében. Az utóbbi években mélyen lesújtotta a sokszínterű, sokszínű magyar népfőiskolai mozgalom és ezzel évtizedes, Benda Kálmán, Harsányi István és több más kitűnő elődjének munkáját folytatni kívánó tevékenysége félretolása, a népfőiskola közösségi demokráciát megvalósító öntevékeny gyakorlatát felszámoló honi döntések.

Sz. Tóth János 72 éves korában eltávozott körünkől, magunkra hagyatottan állunk.

2019. június 25.

Striker Sándor
irodalomtörténész, kultúrakutató

In memoriam **Szigeti Tóth János** (1947-2019)



Elhunyt Sz. Tóth János kollégánk és barátunk, az andragógia és a művelődés tudományának egyik nemzetközileg is ismert és elismert művelője, a Magyar Népfőiskolai Társaság elnöke és az MTA Pedagógiai és Tudományos Bizottság Andragógiai Albizottságának tagja. János 1947-ben született, szociológusként diplomázott, de elsősorban kiváló népművelőként, népfőiskolai szakemberként ismerte, ismerhette meg a felnőttnevelés világában tevékenykedő szakmabeliek többsége. Úgy tekintettünk rá, mint akinek az élete a népfőiskola, a népfőiskolai mozgalom, annak minden szép és kevésbé derűs stációjával.

De Sz. Tóth János remek tollú író és újságíró, valamint szerkesztő is volt, ezt tükrözi a népfőiskolai folyóirat számos évfolyamának gazdag tárháza, a sok-sok magyar és idegen nyelvű publikáció, elemzés, melyek mindegyike sajátos szemléletet, kritikai irányt hordozott. Sz. Tóth János generációjának azon reprezentánsa, aki remek szaknyelvi tudással kiválóan tárta fel nemzetközi környezetben is a felnőttek tanulásának és tanításának problémáit. Kutatóként, hazai és nemzetközi projektek vezetőjeként pedig az összehasonlító elemzések terén is pótolhatatlan munkákat hagy ránk.

Tudományos munkásságát jól példázza, hogy a tanítás, az egyetemi műhely szervezése mellett elsősorban a felnőttnevelés minőségi fejlesztése érdekelt. Legjobban a hallgatók között érezte magát, akiknek remek előadásokat tartott nevelés- és művelődés-történeti, elméleti és gyakorlati kontextusokban egyaránt. János tanított az ELTÉ-n és több hazai és külföldi egyetem vendégelőadója is volt, évekig dolgozott a Pázmány Péter Katolikus Egyetem tanszékvezető docensként. Zavarta

a sok beszéd, inkább a cselekvés ember volt, s szerette, amikor valami jó, igazi gondolat valósággá vált. Értette de nem fogadta el a felsőoktatási környezet sokszor lassú, tétova magatartását, mely nem érti a felnőttek tanulásához kapcsolódó változó igényeket, nyitott és rugalmas formákat. Véleményét sosem rejtette véka alá megalkuvó módon, s talán ezért sem tartozott, s kötődött semmilyen irányzathoz, csoporthoz, vagy épp áramlathoz. Sokan a magyar „Freire-ként” tekintettek rá, mert együtt tanult és tanított a felnőttekkel, így vitte tovább Illyés Gyula intó gondolatait!

Sz. Tóth János a Felnőttoktatás Nemzetközi Tanácsának alelnöke (Toronto, 2000-2002), az Európai Felnőttoktatási Társaság elnöke (2002-2008) is volt, de évekig az EU Bizottság Oktatási és Kulturális Főigazgatóság, továbbá a Tempus Közalapítvány felnőttképzési szakértőjeként is megnyilvánult, munkásságát az International Hall of Fame első magyarországi kitüntetettjeként is elismerték. Nemzetközi kapcsolatait az őszinte emberi megnyilvánulás, a nyitottság és a szellemi érdeklődés vezette.

Látásmódja, felfogása sokunk andragógiai, felnőttnevelési és népművelői gondolkodását formálta, s alakítja ma is! Már most nagyon hiányzik mosolya, segítő támogatása, valamint figyelme és szelíd, de nagyon is alapos kritikája!

Németh Balázs, egyetemi docens

Az MTA PTB Andragógiai Albizottság elnöke
/MELLearn ügyvezető elnök



Barátok és évfolyamtársak nevében köszön el Dusza András

Fotók: Veress Zénó

Bayerischer Volkshochschulverband e.V.
Fäustlestraße 5a, 80339 München

München, Juli 2019

Mély megrendüléssel értesültünk Dr. Szigeti Tóth János, a Magyar Népfőiskolai Társaság elnökének haláláról. Fogadják őszinte együttérzésünket ebben a nehéz, fájdalommal teli időszakban!

Sz. Tóth János személyében mind a magyar, mind a nemzetközi felnőttképzés egy nagyszerű embert, kiváló tudományos munkatársat, kompetens vezetőt, az elveihez mindig hű maradó, őszinte kollégát veszített el.

Munkásságáért, amelyet a fenntartható fejlődésért, a demokráciáért, a felnőttképzés és az élethosszig tartó tanulás fontosságának elismertetéséért végzett, a felnőttoktatás terén folytatott kutatómunkájáért méltán részesült nemzetközi elismerésben.

A Bajor Felnőttképzési Szövetség nemrég nyugalomba vonult igazgatója, Wilhelm Lang úr személyesen ismerte Sz. Tóth Jánost, és mint „großer Europäer“, azaz „nagy európai“-nak jellemezte őt. Méltatta az Európai Felnőttoktatási Társaság elnökeként végzett munkáját.

Sz. Tóth János egyformán kiállt hazájáért és Európáért, a jövő biztonságáért, az egészséges társadalomért és az egyén szabadságáért.

Gyászukban fogadják együttérzésünket!

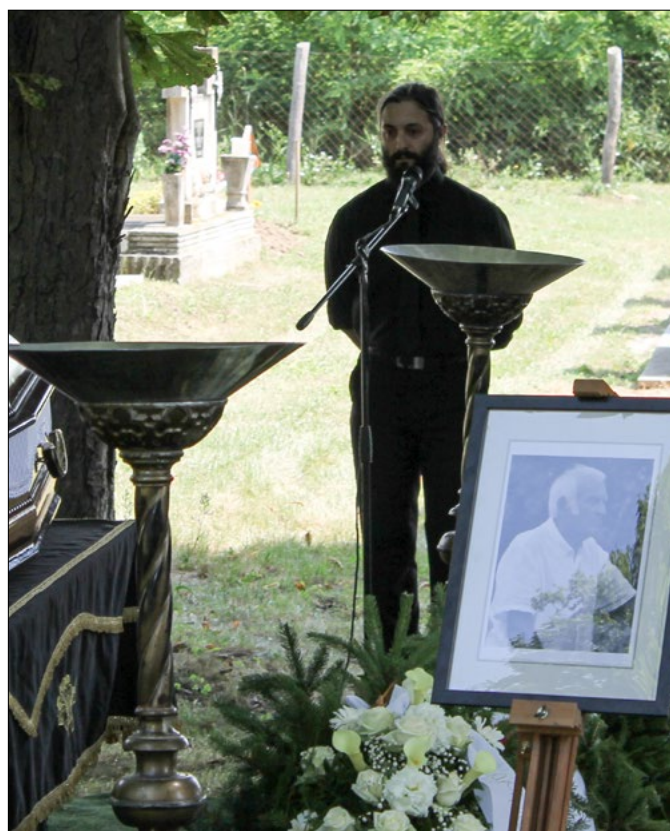
Bajor Felnőttképzési Szövetség

Vorstand:

Cornelia Wabra

Kornelius Schlehlein

Aufsichtsratsvorsitzender:
Prof. Dr. Klaus Meisel



A tanítványok nevében Kovács Tamás mond búcsúbeszédet

„Azt hittem, hogy Szigeti Tóth János, mindig tevékeny létezésével átlépett az Időn. Sajnos, tévedtem. Jönnek mások, újak, fiatalok, okosak, de már semmi nem lesz úgy, mint eddig. Szellemi termékeiben él tovább az ő csendes, szelíd, de mégis markáns egyénisége.”

Egy részvétnyilvánító szavai



Néhány gondolat

– amelyet Szigeti Tóth János pályafutásának elején fogalmazott meg és hagyott az utókorra

1983

A népfőiskola legfontosabb elvi kérdése

A népfőiskola létesítését semmilyen szerv nem monopolizálhatja, létrehozása csak társadalmi alapon kívánatos. A társadalmi kezdeményezés – mely bárkitől származhat – sikertelensége azt jelenti, hogy nincs a mai magyar társadalomban elég felszabadult, közösségi önszorgó és az irányába megnyilvánuló egyéb (értelmiségi, kulturális) segítő erő... Az állami kulturális szervek túlzott befolyása az alapvető célkitűzéseket sérti... túlzott beavatkozása azt jelenti, hogy a központilag biztosított költségvetési keretek stagnálása, csökkenése ellenére saját adminisztratív érdekei érvényesítésére akarja kamatoztatni a társadalmi önerő többletét ... a népfőiskolai belső életet függetleníteni szükséges a helyi, a napi politika érdekkörétől és a politikai szervekre vonatkozó (mozgalmi és hivatali) irányítási, szervezeti eljárásmodoktól. Természetes, hogy a népfőiskola politikai nevelőintézmény is a szó igazi értelmében, így a helyi politikaként artikulálódó érdekérvényesítési, társadalmi kérdések és konfliktusok szabad megvitatásában. Nem a legközelebbi felettes szerv legutóbbi állásfoglalásának szolgálai bemagoltatásával. A helyi kérdésekben való önálló állásfoglalást és felelősségvállalást, cselekvést, a nélkülözhetetlen kritikai szellemet nem lehet másként megtanulni.

1985

...A másik érdekérvényesítési kérdés az értelmiség – a felnőttoktatók, a közművelődési szakemberek, a kutatók, a tudósok – érdekérvényesítésének a kérdése. Az elmúlt évtizedekben nemcsak a gazdaságfejlődés objektív törvényszerűségei miatt nem érintette a gazdaságfejlődés a művelődési motivációt, hanem amiatt sem, hogy egy nagyon rövidlátó és technokrata, rövid távra építő, elsősorban szakképzés orientált felnőttnevelési koncepció helyeződött a középpontba. Az elméleti igényű, nemzeti-kulturális fejlődés hosszú távú érdekeit képviselő kritikai, érdekérvényesítő tevékenység nem bontakozhatott ki. Ennek térnyerése nélkül reménytelen nemcsak az előrelépés, hanem a távlati megalapozás is....A kutatási-elméleti-szakmai intézmények eredményeinek határozottabb integrációja és érvényesítése szükséges.

....

Ha bárkinek szemet szúrna, hogy a szokásosnál drámaibbak a felvetések, annak azt válaszolhatom, hogy én így látom a magyar közepesen fejlettség és egy végzetes kul-

turális felzárkózáshiány alapvető dilemmáit, amelyet, úgy gondolom, a tévedés jogával együtt szakmai becsületünk kérdése a lehető legfelelősségteljesebben, legélesebben felvetni, majd folyamatosan csiszolva, szisztematikusan tovább munkálni.

1986

Az alkotó gondolkodás lehetőségének nagyfokú hiánya jellemző nemcsak a mi generációnkra, hanem a jelenlegi kényszerpályás szellemi közéletünkre is.

Muharay Elemér egy nagyon kemény fogalompárt használt: az iskolaműveltség és az életműveltség megkülönböztetését. Az utóbbi évtizedek oktatására az élettől elszakadt iskolaműveltség hangsúlyozása és egyedulalma, a természetlen elméleti akarnokoskodás a jellemző... a félig-meddig működés realitásaiba való kényelmes belenyugvás – magyarul az életműveltség mély zavara – az a szellemi társadalmi veszedelem, amiből a népfőiskola kiséghet bennünket.

Nem akarom most hosszasan sorolni a felemás önelégtelenséggel szembe szegezhető ellenérveket: a műveltség alacsony társadalmi rangját, a bürokratikus művelődési formákat, az apátiát és az erkölcsi nihilizmust, ezernyi társadalmi-kulturális eredetű bajunkat. A kulturónámításnál ez szélesebb jelenséget takar. A népfőiskola jó ellenszere lehet ennek a felülről, a hivatali életbölcséletekből ránk rakódott népbetegségnek.

1987

A mostani kritikus helyzet abban áll, hogy egy visszavonhatatlanul lezárt korszak végén, az idő torkában, egy olyan rövidre szabott időszakban élünk, amely az elkövetkező negyed/fél évszázadnyi sorsunkat el fogja dönteni.

A legfőbb baj az, hogy ez még nem eléggé tisztázott és főleg nem világos széles körben. A közelmúlt eredményei és a nemzetközi pillanat elvileg lehetővé tesz egy folytonosságból táplálkozó megújulást, amelyben minőségileg teljesen új perspektíva is megnyílhat számunkra. Ez a magyarság kivételes és biztató esélye és reménye ma.

A másik realitás az önfeladás és katasztrófa-esély. A válság lényege ebből a szempontból a mély erkölcsi és érték-válság, a magyarság majdnem teljes lelki leépültségének és benuktatásának állapota, amely a társadalmi helyzetünkről, önmagunkról kialakított képünkben a „kegyes kis hazugságok” észrevétlen rombolásának az eredménye. Az önámítás



szajkózásával megvásárolt lelki szabadság tartotta fenn „a féli-meddig” működés látszatát, amely az akkor fennállót is törvényesítette a múltban. Az utóbbi egy-két évben rohamosan láthatóbbá vált működésképtelenség azonban a korábbi hitet és bizalmat is hite vesztéssé könyvelte át a lelki nyílántartásban.

A mai napokra a magyar lelkiségben ez a hazugság-tömeg a zavar, a kétkedés és a harag olyan aknatölteteit halmozta föl, amely adott esetben egy ország elpusztításához sem kevés energiameennyiség.

Lakitelek, szeptember 27. (részlet)

1988

Az elmúlt két háború közötti népfőiskolai mozgalom tradícióit folytatva, milyen fő célokat tűzhet maga elé a Magyar Népfőiskolai Társaság?

Az egyik feltétlenül a történelmi folytonosságnak a megteremtése a magyar művelődéstörténetben, amely úgy gondolom, a mai magyar kulturális életnek és a magyar szellemi közéletnek az egyik legnagyobb problémája. Ez nemcsak a népfőiskolák múltjának megbecsülését és mai körülmények közötti tovább éltetését és újra felhasználását jelenti, hanem egyben a nemzeti és történelmi tudatnak a formálását is. A magyarság Trianon után, a második világháború után soha nem vált lelkileg olyan megosztottá, mint napjainkra.

A másik ilyen fő célkitűzés a közösségteremtés, a közösségesítés. Közösségépítés úgy is, hogy érvényesítsük a közösségi tudást, hasznosítsuk a magyar társadalom néma többségének azt a tapasztalatát, azt a józanságát, azt a bölcsességét, amelyet évtizedekig csak félig-meddig nyilváníthatott ki. Egy új beállítottságú és újra szolgálatra kész értelmiség feladata, hogy ez a közösségi tudás a nemzet fennmaradása, megújulása érdekében hasznosulhasson.

A másik ilyen közösségi feladat az is, hogy a régi népfőiskolák méltó folytatásaként a közösségeket képessé tegyünk olyan társadalmi vezető réteg kinevelésére, amely élvezzi a közösség erkölcsi bizalmát, és amely egy megújuló és megtisztuló új magyar közéletnek a szolgálatába állhat.

A jogállamiságból következik egy harmadik cél: a magyar nemzeti művelődés megteremtésében a kulturális jogoknak, a művelődéshez való jogoknak az érvényesítése.

1989

Komolyan kell vennünk azt, amit akár Bibó István, akár más politikai gondolkodók lefektettek. Eszerint népuralomról akkor beszélhetünk, ha a vezetettek megválaszthatják, ellenőrizhetik és ha kell, el is kergethetik a vezetőket. Még azt is jelenti – és ez ugyanilyen fontos –, hogy a nép tudatában kell legyen annak, hogy a vezetők hatalma az ő beleegyezésükön alapszik. És ez nemcsak a jogállamiság intézményrendszerének a kérdése... Annak is a kérdése, amit úgy mondhatnánk: ez milliók belső magatartásának a függvénye.

A fenti idézetek „A magyar műveltség esélyei” (Püski Kiadó, Budapest, 1993. Szerk. Mihályfi Márta) című kötetben megjelent tanulmányokból kiemelt részletek.





Részlet Szigeti Tóth János, egy 2009-ben készült tanulmányából

Művelt nép – emelkedő ország

Háttér tanulmány a népfőiskolák közösségi művelődésben betöltött társadalmi szerepéről¹

Ez a tanulmány a tudományos kutatásokra, a gyakorlati tapasztalatokra, az EU szakmai alapelveire épít, mégis inkább vázlat, esszé, amely bővebb kidolgozást igényel.

I. Helyzetkép a népfőiskolákról a közelmúltból

Tények, adatok az elmúlt tíz évből, a múlt árnyai

Mindeddig a Magyar Népfőiskolai Társaság (MNT) egyik legnagyobb „kitüntetése” az MSZMP Agitációs Propaganda Bizottságától származik, amely 1985-ben Aczél György és Knopp András ma már inkább megmosolyogtató intenciói alapján úgy foglalt állást, hogy: „a népfőiskolai kezdeményezésekben nagy szerephez jutottak a harmadik utas elképzelések. ...Az intézményrendszerrel szemben túl nagy szerepet szán a spontaneitásnak, kizárólag a parasztság és a falu irányába tájékozik, a művelődéspolitikával vitában álló értelmiség csoportosul köréje, s egy második művelődési rendszer kiépítését célozta meg.” Ebben a néhány mondatban benne van a „fején találni a szöveget”, mint a szarva közt a tőgyét.

A 25 éves megállapítást azért tartjuk helyes kiindulópontnak, mert a múlt árnyai az utóbbi évtizedben új erővel vetültek ránk. A rövidség arra kötelez bennünket, hogy a helyzetképben inkább a közelmúlttal foglalkozunk, s a korábbi időszakra csak indokolt esetben tegyünk utalást. Az első szabadon választott magyar kormány 1990-ben hivatalosan programjába vette a népfőiskolák támogatását, még ha ebből nem is sokat valósított meg. Így az 1994-98-as periódusban a szabaddemokrata kultusztárcának nem maradt túl sok lehetősége mindent lerombolni, mindenesetre zsigeri következetességgel tovább gátolta a népfőiskolák előre menetelének ügyét. A kapitalizmus jellemző repressziós eszköze a direkt és indirekt pénzügyi technika alkalmazása, s nem a közvetlen rendőrállami és államvédelmi erőszak. Ez utóbbi csak a 2006-tól került újra nyíltan bevezetésre az EU tagállam Magyar Köztársaságban.

1994-től a létező más népfőiskolai kezdeményezések egymással szembeni megosztása és szembeállításra lett a fő kultusz kormányzati irány, amely 1996-97-ben csúcsonkénti konfliktussá, a 97-es közművelődési törvény parlamenti előkészítése során. Az MNT számos szakmai és tv. módosító indítványt tett, amelyek az országgyűlési bizottságban MDF-es és FIDESZ-es támogatást kaptak. A minisztérium és a bizottság rendre vissza-

utasította a javaslatokat, végül az MNT nemzetközi protestálás-hoz folyamodott. A fejlett nyugati államok jó részében ugyanis a népfőiskola törvényileg garantáltan, a közösségi művelődés egyik fontos helyi alapintézménye. A külföldiek – főként dánok – levélben tiltakoztak a miniszternél, végül is így került be a 97-es tv-be a népfőiskolák elismerése, néhány kisebb súlyú passzus erejéig. Paradox: ez a népfőiskolák első törvényes elismerése Magyarországon! Mindez azonban megteremtette az évenkénti költségvetési támogatás alapjait, immáron a többi népfőiskolai szervezet számára is, amely egyben növelte a hivatali pénzügypolitika megosztási intrikáinak mozgásterét. Miből áll ez? Időhúzás, a támogatásszabályozásban, az átlátható szabályok és kritériumok el nem fogadása, a megosztások gerjesztése és a pénzügyi ellehetetlenítések egyéb módjai. Széles arzenál. Ez a kultuszpolitika, gyakorlatilag minden MSZP-SZDSZ vezette kormányzat állandó és folyamatos népfőiskolai programjává vált, amit esetenként befolyásos személyek tudtak csak itt-ott csitítani, enyhíteni. A Horn-korszakról külön ún. Fehér Könyvet állított össze az MNT, amit megküldtek az akkori miniszternek.

1998-ban az MNT elnökét az új kormány a Magyar Köztársaság Arany Érdemkeresztjével tüntette ki népfőiskolai munkájáért és 98-tól több évig, egy lassan emelkedő költségvetési támogatásban részesültek a népfőiskolák. Ezt a támogatást sem lehetett jelentősnek nevezni, inkább amolyan békén hagyásnak és „bánatpénznek”. Az együttműködés is inkább a ciklus végére, 2000-2001-re erősödött fel. Példa rá az MNT új felnőttképzési törvény előkészítésébe történő szakértői bevonása. Ekkor nyertünk a Széchenyi-terv pályázatán, s egy elhanyagolt Balaton-parti plébániát újítottunk fel népfőiskola központtá. 2002-t követően az elnyert pályázati döntés folytonosságáért folytatott küzdelem után 2004-ben avatták ezt az intézményt, amely azóta se tudott támogató pályázatot szerezni a beruházás és fejlesztés teljes befejezéséhez. Pedig félig elkészült állapotban is a környék fontos közösségi tanulási központjává vált. 2003-04-ben a korszak népfőiskola politikája azzal folytatódott, hogy a tárcához tartozó budai intézményből az akkori miniszter levele alapján, az MNT irodáknak ki kellett költöznie. Az evangélikus egyházzal kialakult együttműködés keretében bérelt az MNT új irodákat 2004-től. Azt már nevelés lett volna felvetni, hogy hol van egy facéran megmaradt épület a kimosztott vagyonból. Pénzügyileg is folytatódott a további zuhanás. Rendes menetrend volt, hogy az év végi parlamenti döntést követően, az alamizsna összegek akadékoskodó, közelharcban megszerezhető összegeit a következő év közepe táján utalták csak át, részletekben. Ez több mint egy évtizedes kontinuos gyakorlat volt. A túlélés kezdetben még a 90-es évek végén elindult pályázatok befejezéséből és újak – főként nemzetközies – elindításából vált lehetségessé. A tagszervezetek korábban a költségvetési támogatásból demokratikus, elnökségi elosztás

¹ Fogalmilag a közösségi művelődés a ma használatos közművelődést, a valamikor használt szabadművelődést, népművelést, az általános és nem szakmai felnőttoktatást, a nem-formális tanulást, az élethosszig tartó tanulást egy jelentős részét foglalja magába. Régi, új kifejezések meghonosítására is szükség lesz.



alapján részesedtek. A brutális támogatás csökkentéseket követően az MNT módszere az országosan megszerzett pályázatok hálózatszerű megvalósítása lett, a tagok bevonásával. Nem volt lehetséges a főállású, félállású foglalkoztatás csak a projektek keretében és maradt az önkéntes munka, mint fő forrás. A ma XVI. évfolyamát élő MNT periodika kiadása – amely országosan az egyik legjelentősebb szakmai folyóirattá vált- folyamatosan akadozott, a szerzők és szerkesztők nagyrészt önként dolgoztak. A nem-kormányzati szervezetek az egyébként is csökkenő pályázati forrásokból, általánosságban is hátrányos megkülönböztetést szenvedtek. Ebben a rangsorban a népfőiskolák a „lista vége” dicsőség-státuszt vívták ki maguknak. A pályázatnyerés pedig később valóságos „szerencsétlenséggé” vált, mert a tartalék nélküli, szegény szervezetek likviditását közvetlenül veszélyeztette a szándékosan visszatartott és akadályozott támogatásfolyósítás, a köztes pénzügyi vegzálások. A megvalósult HEFOP, TÁMOP, ROP, NKA pályázatok mind ezt mutatták. Az illetékes tárca hivatalosan is visszavonta az MNT képviselőjét az Nemzeti Kulturális Alap kuratóriumában. A 2001-es felnőttképzési törvény által létrehozott Országos Felnőttképzési Tanácsba (OFTK) még az akkori kormányzat kérte fel tagnak az MNT szakemberét, ahol később annak magas nemzetközi szakmai tisztsége miatt is, meghagyták 2008-ig, amikor is önként kilépett. Az OFKT politikája a mindenkor munkaügyi miniszter vonalát követte, bárminemű szakmai önállóság nélkül, ahol a többség amúgy is a hagyományos intézmények vezetőiből állt. Az MNT képviselője az „összeférhetetlenség” felmerülése előtt, saját maga lemondott az OFKT-ben viselt tagságáról, mert fontosabbnak vélte, hogy pályázhasznának az UNESCO páneurópai konferenciájának budapesti megrendezésére. (2008) A négy ország versenyében Budapest

jelölése – nem egyedül - de az MNT komoly nemzetközi lobbizásán és jó szakmai előterjesztésén alapult. A konferencia megrendezésére kidolgozott pályázatot az OFKT támogatta, a miniszter az utolsó pillanatban mégis más szervezetre bízta a feladatot 2008-ban. Az eset révén elmozdították az UNESCO magyar bizottságának főtákarát, mert túlságosan együttműködött az MNT-vel. Az MNT ellen a nem-formális vád az volt, hogy vezetői MDF alapítók és tagjai a Magyar Gárdának. (?)

Közismert, hogy az elmúlt hét évben, s a jelenlegi Magyar Köztársaságban, a pályázati rendszerekben jelen van a köztörvényes bűnözés gyakorlata. Ennél egy fokkal „enyhébb” de szélesebb körű és milliárdokat érintő művelet, a jogszabályi elvárásoknak megfelelő, de az érdekcsoportoknak juttatott támogatások garmada, a nyilvános, átlátható pályázatás mellőzése, az eredmények értékelésének elmaradása. Egy erősebb üldözési forma vette kezdetét 2005-06-tól. Az MNT kénytelen volt elköltözni az evangélikus egyház épületéből is, (2007) s bankkölcsönrel új irodát vett, amely folyamatosan a krónikus fizetéseképtelenség szélére sodorta. A köz költségvetési támogatás gyakorlata még súlyosabb akadályozássá vált, miközben 2007-ben az MNT több vezetője ellen, s a szervezet ellen is APEH vizsgálat indult. Az MNT KEHI vizsgálata hiányosság megállapítása nélkül lezárult, a személyek elleni eljárás még ma is tart. A rutinszerű minisztériumi ellenőrzések (igazságügyi könyvvizsgáló) mellett a KEHI és a tárcabeli megbízók által felkért privát tanácsadó cégek ellenőrző vizsgálatai hetekig, hónapokig fenntartották az érdemi munkát és közvetett lélektani fenyegetettséget jelentettek. Az gépesített „osztatok” mindig ott kerestek, ahol nem volt mit és a szolgálati szabályzat szerint ott hunytak szemet, ahol nagyban folyt a rablás. Akadályozták nemcsak a munkát, de veszélyeztették az itt dolgozó emberek egészségét is. Senki emberfiára nem lehetett támaszkodni, mert a megfélemlítés átsütött mindenben, s a szolidaritás, még a kisebb körökben is jobban illegalitásba szorult, mint a Kádár-rendszer végén. A represszió minden technikája, rejtetten és nyíltan, brutális intenzitásúvá erősödött. Mindeközben az MNT és szervezetei hazai és nemzetközi szinten elismert szakmai eredményeket értek el.²

II. Összevetés európai és nemzetközi összefüggésben

Hol tartunk, és hogyan maradtunk le, mit kell behoznunk, hogy magunkat is utolérjük

„Virágzása korában minden nemzet egységes volt érzésben, izlésben.

A hanyatlás korszakait jellemzi, hogy a műveltek és a tömegek nem értik egymást.”

Kodály Zoltán

A művelődés, műveltség területén Európa, a hanyatló nyugati civilizáció részeként egyre kisebb befolyással rendelkezik, s az Unió, amelyet magasztos elvek alapján hoztak létre, még mindig inkább a globalizációban talpon maradni akaró, nyers

² Lásd részletesen: Milyen egy évtized van mögöttünk!? – s vajon a következő?

A népfőiskolák túl a túlélésen, 2009



European Civil Meeting, Budapest 2011.

gazdasági érdekegység, semmint politikai közösség. Sokarcú a kultúrában, a művelődésben is. Az emelkedő, vitális kultúrákhoz képest – mint a kínai, indiai, török, latin-amerikai stb. - az egyszerűsítés nyelvén az „amerikanizálódásnak” nevezhető visszaszorulás és a vészterhes hanyatlás jellemzi. Egy másik oldalán, a világon egyedülállóan, egy különlegesen intézményesült együttese az évezrednyire visszanyúló regionális kultúráknak, az európaiságnak, ami a közös alapelvek és értékek melletti sokféleséget és a gazdagon burjánzó kultúrákat, és emberi méltóságot, minőséget jelenti. Ahogy Európának a vitális civilizációktól tanulva kell visszatérnie gyökereihez, hogy megújulhasson, a magyar műveltség eszménynek ugyanígy, de egy sokkal nehezebb „mutatványt” kell véghez vinnie. Összehasonlítva a kettőt, a II. világháborút követő fél évszázadban is, a korábban már a szétszakítottságban mélyen megsérült magyar műveltség kapott újabb, végzetes sebeket. Saját hagyományai talaján nemhogy nem volt képes talpra állni, (létező szocializmus) hanem még jobban eltorzult, miközben az európai integráció felgyorsulása, főként a 90-es évektől máig, még sebezhetőbbé tette, mert kigyógyított nemzeti műveltsége hiányában a világkultúra legalacsonyabb értékrendű bővli termékeitől vált heveny, fertőzött beteggé. Ez is az oka annak, hogy a „határon kívülinek” nevezett magyarság - lehet e megújulás egyik lelkesége, s motorja az ún. anyaországnak. A magyarság ezeréves európaiságának újrateremtése és megerősítése mellett, a keleti kultúrák lüktető központjaitól való elszakítottságát is újra kell építeni. Amikor Györffy István azt mondta: a Nyugat nem arra kíváncsi mi bennünk a nyugati, hanem mi a sajátosan magyar, amivel a Nyugatot gazdagítjuk. Vele egyetértve ma inkább azt kell mondanunk, minket ne nagyon érdekeljen, hogy mit akar látni bennünk a Nyugat. Ellenben nekünk újra magyarrá kell válnunk, ha kulturális nemzetként egyáltalán életben akarunk maradni Európában.

A népfőiskolák, amelyeket a két világháború között, a történeti egyházak kezdeményezései változtattak európai intézményből magyarrá, éppen ezt tették, a népi és magas műveltség egységes nemzeti műveltséggé formálásának folytatását. A reformátusok kezdték, az evangélikusok folytatták és a katolikus egyház tette kiteljesített, tömeges tevékenységgé. A közel egy évtizedes szárba szökkenés torzó maradt, 46-tól, mint annyi magyar neki-indulást, ezt is lekaszabolták. A katolikus népfőiskolák négyes jelszavát évtizedekig el kellett hallgatni, ma meg egyesek azt ajánlják, ne hirdessük, mert elavult. Szerintünk nincs idősebb a 21. században, mint a négyes jelszó: Krisztusibb embert! Műveltebb társadalmat! Életerős népet! Önérzetes magyart! A jövőben valamennyi történeti egyháznak jelentős szerepet kell biztosítani a közösségi nevelés terén, így a népfőiskolák létrehozásában és működtetésében is.

Az Eurostat összes elemzéseiben, mindig az európai „népfőiskola országok” vezetnek, köztük az észak-európai, a Benelux államok, az osztrákok, részben a németek, és Svájc. Ezekben az országokban ti. a népfőiskola 90-160 éve született, s a második világháború után, a közösségi művelődés egyik alapintézményévé lett. Különösen északon, az ún. „liberális felnőttoktatás” (értsd szabadművelődés, közösségi művelődés) révén a civil társadalom ereje és szerepe vált kiemelkedővé, ami nemcsak a demokrácia minőségében, hanem a globális versenyképességük eredményességében is mérhető. A 90-es évek elején tehát nem meglepetés, ha az MNT által kezdeményezett nemzetközi együttműködést eufórikus nemzetközi segítőkészség fogadta. Ez lendítette át az MNT-t sok-sok nehéz ponton – pld. kulcsfontosságú volt ebben a német együttműködés –, s így vált az MNT nemzetközileg elismert szakmai szervezetté, majd vezetői fontos nemzetközi szakmai szervezet vezetőivé. 1995-től az Unió szervezeten elindította a képzés-oktatás-kultúra terén is együttműködési programjait, s 2000-től a Lisszaboni Stratégiában kulcsfontosságú politikai szintre emelte az



oktatási- kulturális együttműködés ügyét. A „liberális felnőttoktatás” programját 2000-ben Grundtvig püspökről, a népfőiskolák dán atyjáról nevezte el Brüsszel. Az 1995-s élethosszig tartó tanulás európai éve, s az ugyanezt visszhangzó OECD radikális felfogásbeli változásokat indított el a tagországokban. A globális gazdasági versenyképességben egyre fontosabb szerepet játszó művelődés és tanulás szerepének felismerése messze ható, és átfogó társadalmi és szociális hasznot hozó, széleskörű fejlődéssé vált a 15-k, majd a 25-k és a 27-ek többségében. Már ahol, és akik ezzel élni tudtak. Mi magyarok a kezdeti 1995-2000-es közepes szintről sereghajtóvá váltunk, különösen a 2000-es évek közepétől.

Melyek az európai fejlődés 2000-t követő legfontosabb sajátosságai?

Az élethosszig tartó tanulás koncepciójának elvi és gyakorlati kidolgozása, amely az oktatás és kultúra minden szektorát és szintjét átértelmezve, azt egységnek fogja föl, túllép annak tárca szintű igazgatásán, szerepfelfogásán, előtérbe állítja az aktív állampolgár formálást, a tanulásban való társadalmi részvétel jelentős növelését, a tanuláshoz való hozzáférés javítását, az idős népesség művelődését és a felelős vállalat humán tőke beruházásának ösztönzését, továbbá a társadalmi tőke növekedésének előtérbe állítását. 2004-ben a csatlakozáskor az élethosszig tartó tanulás 15 kritériumának mindegyikében elmaradásban voltunk. (Lásd az ún. rigai kritériumokat) 2002-ben az 16-65 évesek élethosszig tartó tanulásban való részvételének EU átlaga 8% körül volt, Magyarországé 4% alatt. A finnek, mint más vezető „népfőiskola” országok a 40%-t közelítették. A lemaradásunk évről évre stagnált, vagy nőtt. A továbbfejlesztett, a nem-formális és informális tanulásban való részvételt is mérő új Eurostat módszerek alapján a 25-65 éves korosztálynál a legelső Ausztria lett 89%-kal, a legutolsó Magyarország: 12%-kal, az EU25 átlag 42%. Tehát az átlag közel egynegyedénél, az osztrák arány alig több mint 10%-ánál tartunk. A nonprofit szektor a 7. legnagyobb gazdaság globálisan, a foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatott 3-10% közötti, szolgáltatásainak több mint 60% -a szociális és oktatási, s a felnőttkori tanulást szolgáló szolgáltatási részesedése 8-30% közötti. A magyar nonprofit szektort két évtizedes fejlődése ellenére

elmaradottság és régi egyenlőtlenségek tagolják ma is. Pld. a közel 390 milliárd Ft/év állami hozzájárulás több mint 62%-át közhasznú társaságok és közalapítványok kapták, holott ez a két típus a szektor alig 5 százalékát adja (2007). A népfőiskolák esetében ez a diszkrimináció még drasztikusabb. A nonprofit szektorban az állam által támogatásként kiosztott pénzüsszegek zöme (61%) a fővárosban marad, csupán 6, 5 százaléka kerül községi szervezetekhez. (2007, KSH) Vitathatatlan, hogy több száz intézmény és több ezer szakember igyekezete ellenére az „elvtársak” irányítói közreműködése mindent folyamatosan lenulláz. Ennek legkirívóbb elemei a pénzelosztás régi módszerei, a brüsszeli ajánlásoknak való jelszószerű megfelelési attitűd – akárcsak hajdan, az SZKP határozatainak képmutató visszhangozása. Minden példaadó nemzet azért követi az EU ajánlásait, mert úgy érzi részt vett a létrejöttében, mert hisz az alapelveiben, s főként, mert azokat a saját nemzeti, kulturális felemelkedése szolgálatába karja állítani. A magyar vergődéshez képest sikerük titka ebben rejlik.

III. A népfőiskolák hozzájárulása a társadalompolitika legfontosabb területeinek át- és újjáépítéséhez

A definíció szerint a népfőiskola az egyes polgárok csoportjai, a helyi társadalom közössége által, felnőttek vagy felnőtt fiatalok részvételével, önállóan – bentlakásos, vagy nappali kurzus keretében – szervezett közösségi és szabad művelődés. Terjedelme lehet a néhány napos, egy hetes rövid és célirányos kurzustól, a több hónapos bentlakásos, kollégiumszerű tanfolyamig. Benne a résztvevők érdekei – tanulók, tanárok – egyaránt érvényesülnek, szabályozására csak a törvényi előírások vonatkoznak, belső szabályzat, előírárendszer csak abban az esetben él, ha ezt maga a tanulócsoporthoz hozza létre, kívánja. Közvetlen szervezeti kereteit, független döntéseit a közösség maga alakítja ki, róla minden adatszolgáltatás önkéntes jellegű, s az is csak a szakmai, anyagi, erkölcsi, politikai támogatást és fejlődést szolgálhatja. Népfőiskolát fenntarthat bármely állampolgári csoportosulás, önálló jogi személy, egyesület, önkormányzat vagy önkormányzati szerv, intézmény, egyház, tár-



sadalmi szervezet és magánszemély is, amennyiben elfogadja a népfőiskolai gondolatot és alapelveket. Lehetőleg törekedni kell arra, hogy a népfőiskola fenntartója önálló jogi személy legyen.³

1. A nemzeti hagyomány kincsestára a XXI. századi magyar műveltség alapja

A népfőiskolai gondolat, a népfőiskolák megalakulása óta konkrét formájában többször változott, de alapértékei állandók maradtak. Így a helyi közösség szervezése és az önszerveződés segítése, az ehhez nélkülözhetetlen állampolgári ismeretek és nemzeti öntudat kialakulásának segítése, fejlesztése, valamint az egyéni és közösségi társadalmi kezdeményezésekhez szükséges készségek kiformalása. Az oktatás és a nevelés kérdései mellett a népfőiskola fontos teret szentel az erkölcsi kérdéseknek, így kiemelt a szerepe a hátrányos helyzetű csoportok és térségek fejlesztésében, az ott felmerülő gondok enyhítésében.

2. Az autonóm személyiség és a közösségért felelős polgár eszménye

A rendszerváltás eufórikus időszakában a 80-as évek közepén, végén létrejött népfőiskolák lényegében két típusba voltak sorolhatók. Az elsőbe tartozók (elsősorban) gyakorlati segítséget kínáltak a gazdasági-társadalmi változások vesz-

teseinek, a másikban olyan emberek találtak egymásra, akik évtizedek frusztrációjaként éltek meg a politikai véleménynyilvánításnak, a nemzettudat megélésének, a vallási identitás kinyilvánításának veszélyét, kockázatát. Közvetlenül az első szabad választás előtt létezett egy harmadik, erős típus is: a „közéleti, politikai fórum”, ahol a rendszerváltó szellemi körök képviselői járták a vidéket, ismertették programjukat leendő választóikkal. A történeti fejlődés főleg az első típushoz tartozó „munkaerő-piaci esélyteremtő” kezdeményezések szerepét tartósította – függetlenül attól, hogy a kezdeményezők vallásos vagy világi filozófiával közelítettek az egyre szorongatóbb szociális kérdésekhez.⁴ Ezek a népfőiskolák voltak valójában a „klasszikus” (északi, skandináv és magyar) népfőiskolai mozgalom „egyenes ági” örökösei. Az, hogy nálunk a társadalmi demokrácia fejlődése a 90-es évektől nemhogy szárba szökkenett volna, hanem csak formálisan jött létre, miközben valójában stagnált és elfajult, nem kedvezett a Bibó István által a „szabadság kis körei” népfőiskola-típus kiteljesedésének. Meg is lett a következménye az elmúlt két évtizedben, ami a manipulálható tömegtársadalomban, a tekintélyelvű társadalomvezetés és a „felettes szerepet” vivő politikai osztály jelenségben nyilvánul meg.

A gyakorlati, hasznos és szakmai ismeretek, információk közvetítése mellett az általános műveltség fejlesztését, az öntudatos állampolgári lét és gondolkodás kialakítását elősegítő népfőiskolai tevékenység mindemellett élt és fejlődött. De hát úgy, ahogy a pld. az 50-es évek legrosszabb, rákosista éveiben is a falvak egy részében tovább működött a hittanoktatás, ahová „fű alatt” a párttitkárok is járták a gyerekeiket. A különbség annyi volt a népfőiskolák 90-es évekbeli történetében, hogy a demokráciatanulási tevékenységet immáron legális, „demokratikus pénzügyi” eszközökkel mellőzték. A társadalom modernizációs kívánalmaira válaszoló művelődés-tanulás és megfelelés mellett a népfőiskola kiemelt gondot fordít a hagyományok és a nemzeti önzonosság ápolására. Ezek az elvek a népfőis-

³ Népfőiskolai kalauz, 1998. Ezeket a 97-s tv. megszületésekor megfogalmazott az ajánlásokat módosítani lehet a mai elvárások alapján.

⁴ Lásd az MNT 2004-ben született A tanulás hatalma c. küldetésnyilatkozatát
www.nepfoiskola.hu/MNT_hu/downloads/a1bkuldetesmarta.doc



kolák eredetéből és hagyományaiból következnek. Másrészt a népfőiskolák a felnőttoktatás intézmény- és funkciórendszerében, sajátosan és középpontba helyezve, a teljes személyiségre irányuló komplex hatásrendszer működtetését vállalják, hiszen a felnőttoktatás más területein a programok viszonylag szűk, erősen szakirányultságú, pragmatikus szakképzésként kezelik a felnőttoktatást és az élethosszig tartó tanulást.

3. A növekvő gazdaságot, a bővülő foglalkoztatást elősegítő művelődés, tanulás és közösségi kultúra

Kezdetben a népfőiskolák gazdasághoz kötődő tevékenysége főként a gazdaképzésben, a mezőgazdasági képzésben öltött testet. Ez egyrészt a nemzetközi és hazai tradíciókból is következett, másrészt az átalakulást követően újra aktuálissá vált a családi kisgazdaságokra épülő modern mezőgazdaság kifejlesztése. Ez a törekvés már a kezdetektől egybekapcsolódott a helyi közösségformálás, a lokálpatriotizmus erősítését szolgáló tevékenységekkel, lévén a dán történeti mintához hasonlóan azt az elvet követtük, hogy ugyan a dán tejszövetkezetek kifejlődésében a népfőiskolák jelentős szerepet vittek, de a tanfolyamokon alig volt szó magáról a tejtermelésről, ahhoz képest, hogy sokkal inkább az öntudatos és cselekvőképes, összefogásra és üzleti eredményességre képes gazda formálására helyezték a hangsúlyt. Megjelent a népfőiskoláink munkájában a mezőgazdaság terén az ökológiai- gondolkodás és gyakorlat falusi előtérbe állítása, s a falusi gazdaság diverzifikálását elősegítő más tevékenységek, mint pld. a kézművesség, turizmus képzési támogatása. A magyar felnőttoktatás elmúlt évtizedében egyoldalú humán erőforrás fejlesztési, szakmai képzési megközelítése ellenében a népfőiskolák azt vallották, hogy egyrészt a szakképzés gyakorlata elavult. Másrészt szemléletileg a „kiművelt személyiség” sokkal jobb szakember és polgár, mint a közvetlen termelési feladat ellátására drillezett, kikép-

zett munkavállaló. A munkaügyi intézményrendszer ezért sem tudta hatékonyan kezelni a munkanélküliek felzárkóztatását és integrálását. A népfőiskolák az elmúlt évtizedben a „kiművelt emberfő a legjobb munkavállaló” koncepcióhoz szorosan kötődve az ún. alapkészségek és kulcskompetenciák felnőttkori fejlesztését állították munkájuk középpontjába, mégpedig az Unió és a legfejlettebb tagállamok törekvései és tapasztalatai alapján. Ma a fejlett államokban egyre inkább elismert, hogy a korszerű munkavállalói kompetenciák között a felelősség kultúrája, az együttműködési, konfliktuskezelési, és probléma megoldási kompetenciák, vagyis a korábban puha képességnek tartott társadalmi kompetenciák perdöntő szerepet játszanak az információs és tudásgazdaságban.

4. A szegénység és munkanélküliség ellen. A társadalmi különbségek csökkentése, a szolidaritás kultúrája

A népfőiskolák általánosságban a vidéki hátrányos helyzetű társadalmi csoportokat vonták be leginkább tevékenységi körükbe. Sok esetben ez nem volt több mint a társadalmi elszigeteltség csökkentése, az önszorgítás és szolidaritás erősítése. Számos esetben az önfoglalkoztatás és az elemi vállalkozási ismeretek átadása volt a program.

Egy legfrissebb kutatásunk is igazolja, hogy a munkanélküliek szervezett „kényszerképzése” többnyire bizonyítvány-papír előállítására a tényleges elhelyezkedést biztosító kompetenciák fejlesztése helyett. A vizsgálat azt mutatja, hogy iskolai végzettségtől függetlenül a megkérdezettek – országosan 2030 fő, 16-65 év közötti felnőtt - több mint 60%-a szívesen tanulna. Országosan a képzés és foglalkoztatás összekapcsolásának, a gazdasági szféra és a képzési intézményrendszer közötti kelendő együttműködésnek a hiánya, a korszerű kompetencia alapú képzés és az „ügyféllel” szembeni „intézményi érdek” - do-



minancia lényegében nem a munkanélküliek számának képzés általi csökkentését, hanem növelését, az egyenlőtlenségek konzerválását, újratermelését szolgálja. Ráadásul igen drágán. A népfőiskolák, és a munkaügyi központok együttműködési programjainak sikere viszont azt bizonyítja, hogy a személyiség központú, önbizalom növelő, alapkészségek fejlesztésére szabott közös programok sikerrel jártak. Ezek aránya azonban az egészben elhanyagolható. A 2008 vége óta ránk szakadt általános világválság még látványosabbá tette a magyar munkanélküliség képzéssel való kezelése magatehetetlenségét és elmaradottságát.

A szegénység terén különösen veszélyeztetettek a nyugdíjasok, a munkanélküliek, az alacsony iskolai végzettségűek, a községekben lakók, a csak idős személyekből álló háztartások, továbbá a sokgyermekes, valamint a női háztartásfőjű családok. Nemzetközi kutatások sora igazolta, hogy a tanulás fejlesztésével a szegénység mérséklésében eredményeket lehet felmutatni. Az EU-ban az átlagfogyasztás mértéke az egyik szegénység mércéje. A szakértői anyagok szerint az EU átlagfogyasztásának fele alatt az EU-országokban átlagosan a népesség 17%-a él. A helyzet Dániában a legjobb, 9%-os, és Portugáliában a legrosszabb 33%-os szegénységgel. A csatlakozott országok többsége azonban igen messze van e tekintetben nyugati tértől. Így Magyarországon is - 70% fölötti az EU átlagfogyasztásának fele. A szegénység, még a legsúlyosabb szegénység is, csak részben cigánykérdés. A cigányok aránya az össznépeességben 5-8%-ra tehető. Szegénymintánkban az arányuk 20% (ILO-POV-felmérés). Ugyanezen minta alsó harmadában, azaz a legszegényebbek között 37%-ot, de a még ennél is szegényebb ötödben vagy tizedben is „alig” 40%-ot képviselnek. Más szavakkal: minél szegényebb kört nézünk, annál magasabb a romák aránya, de még a legszegényebb népességtizedben vagy huszadban sem ők vannak többségben, vagyis a szegények többsége nem roma. Világszerte, különösen az Oktatás mindenkinek (2000) globális program keretében igen sok hasznosítható gyakorlat született a szegénység mérséklésére a felnőttkori tanulás eszközeivel. A Reménységpénztár pld. egy induló, a Szegények bankja ismert program adaptálási kísérlete, egyelőre terv. A szociális szövetkezet gondolat viszont annál életképesebb, a háború előttről is komoly magyar hagyományokkal. A népfőiskolák két alkalommal (a 90-es évek végén az Európai Szociális Szövetkezetek Szövetségével és 2008-ban az OFA támogatással) megpróbálkoztak a szociális szövetkezet típusú foglalkoztatás és képzés előre vitelével. Igen nagyfokú érdeklődést váltott ki a vidéki társadalom körében. Egy, a szociális piacgazdaság alapelveit és a koherens szociálpolitikát követő országban ez működik, de

a szélsőséges finánckapitalizmus és neoliberalizmus közepette, amikor a társadalmi bizalom szintje is a mélypontra került, semmi esély rá.

5. Egységes nemzeti kultúra a Kárpát medencében

A Kárpát-medencei magyar népfőiskoláknak jelentős történeti hagyományai vannak. Az erdélyi Wesselényi-féle Makkfalvi iskolát, melynek 1836-os elindulását sokszor a hazai népfőiskola intézmény születésének tekintik. Erdő János unitárius lelkész, Balázs Ferenc kortársa, aki életét püspökként fejezte be Kolozsváron, éppen a mézskői népfőiskola-kezdeménnyezés kapcsán írta egyik tanulmányában: „...A népfőiskolához cselekvési szabadság és kitartó próféta-lelkű emberek szükségesek. A népfőiskola múltja bizonyítja ezt! Ne várjunk mindent az államtól, vagy az illetékes hatóságoktól! Fogjunk mi magunk a munkához!” Akár az erdélyi magyar kisebbség két világháború közötti cselekvésprogramja is lehetett volna ez a kijelentés. Márton Áron, Erdély nagy katolikus püspöke sem maradt távol a népfőiskola intézményének gondolatától. Népnevelő rendszerének a kialakításában számtalan alkalommal idézi Grundtvigot, gyakran emlegetve, hogy: „ez az idegen férfi nagyon is rokonunk”.

A legjelentősebb erdélyi KALOT népfőiskola a csiksomlyói volt, amelynek épületét Kós Károly tervezte és szobrász tanára Szervátiusz Jenő volt. A 80-as évek végén az erdélyi menekültáradat idején Németh Géza lelkésszel szerveztünk ún. befogadó népfőiskolákat, s a Németh Lászlói-i Kárpát-medencei népek tejttestvérisége jegyében indultunk el minden irányba, a Felvidékre, Kárpátaljára, Erdélybe és a Vajdaságba népfőiskola szervezésre. Az MNT alapszabályát a 90-es évek közepén módosítottuk, amely lehetővé tette a határon túli magyar szervezetek egyenjogú tagságát szervezetünkben, ahol az elnökségben mindig biztosított, fenntartott hely volt egy határon túli magyarnak. Néhány szerencsésebb évjáratban az Illyés Alapítványtól – emlékszik még itt valaki erre a névre? – nyert támogatásból hasznos programokat szerveztünk. Népfőiskola vezetőképzést Szabadkán, Kárpát-medencei ifjúsági népfőiskola programot, továbbá elsőként rendeztük meg a Magyar Kultúra Napját Nagyváradon, amit a város román polgármestere nyitott meg. Később a pénz fogytán egy-egy találkozóra futotta, ahová egy helyre gyűjtve hívtunk mindenkit. Az anyaország és a Kárpát-medence magyar közösségei kapcsolat történetének hányatottságához hasonló lehetett csak a mi akadozó együttműködésünk is, a sokféle húzás, az elhagyatottság, a némasággal

és túrésben elfogyott energiák és a sok oldalról való korlátozottság miatt. A lehetőségek újra kitérítése mindezt csak múló rossz álommá változtathatja.

6. Társadalmi csoportok és sajátos feladatok – családok, fiatalok, idősek, romák

Családok. A népfőiskolák több, a családot középpontba állító programot valósítottak meg. Így például a szülők megerősítése gyermekeik tanulmányainak figyelemmel kísérésében. Családsegítő szolgálat működtetése alföldi tanyavidéken. Ifjúsági tanácsadó munka kifejlesztésével foglalkozott az MNT egy német-román-magyar Leonardo együttműködésben, amely a

tá tette a 15-29 évesek korosztályát. Igen aggasztó az Ifjúság 2008 gyorsjelentés c. kutatás egyik fő megállapítása miszerint a korosztály 14%-a szerint bizonyos körülmények között a diktatúra jobb, mint a demokrácia, s további egyharmaduk számára lényegileg nem számít, hogy demokratikus, vagy diktatórikus körülmények között élnek e.

Emlékszünk arra, hogy a felsőoktatásban milyen fontos szerepet játszott pld. a NÉKOSZ a háború után, vagy újabb időkben a Bibó István kollégium, amelyek lényegében egy sajátos korcsoport népfőiskoláiként is felfoghatók. Cselekvés híján nemcsak a nemtörődomség, a drogfogyasztás és deviancia növekedés és számos más jelenség rémével nézünk szembe, hanem egy örökös társadalmi törvény elsorvadásával, hogy ti. mindig az ifjúsági generációk képezték a nemzeti és társadal-



családokat és a szülő-gyermek kapcsolat és konfliktus helyzet kezelését segítették. Mindezek messze elmaradtak a Nyugaton már évtizedek óta a felnőttoktatásban, újra virágkorát élő „családi tanulás” (family learning) programok szerepéhez és nagyságrendjéhez képest. A család, a társadalom legfontosabb egységének helyzete rendkívül problematikusá vált. A legfontosabb, az egész életet és életpályát meghatározó szocializációs, nevelési funkciója legyengült, s a társadalom nem épített ki egy olyan közösségi hálót, egyebek között a felnőttoktatásban, amellyel kompenzációt, átmeneti kiegészítést valósíthat meg, mivelhogy egy átfogó családközpontú politika nélkül csupán szükség cselekvésről és mentésről lehet szó.

Fiatalok. A népfőiskolák legaktívabb tanuló csoportját a fiatalok képezik, legalábbis a számítógép és idegen nyelvoktatás terén. Általánosságban kevés a kínálat a tanulási potenciáljuk kielégítéséhez. A fiatalok körében meglévő tanulási vágy és expanzió mértékéhez képest a népfőiskolai intézmény, mint rendszer gyenge és eszköztelen. A se nem tanul, se nem dolgozik korosztály felkarolásában több sikeres tevékenység valósult meg, pld. a nagykátai katolikus népfőiskolán. De ezek mind inkább kis morzsák. A vidék és a város ifjúsága közötti különbségek tovább nőttek, s a népfőiskolák számára főként a falusi, kistelepülések fiatalosága lehet a fő célcsoport. A „csak úgy elvagyok” életmód és a közösségi szerveződések hiánya magára hagyottá, és a saját életvilágában individualizálódot-

mi megújulás szívét, lelkét. Számos új és igen pozitív ifjúsági közösségi mozgalom mellett az egyenlőtlenségek (falu, város) csökkentése nélkül nemcsak az idősek várhatóan kitolódó élettartama miatti társadalmi terhek növekednek, hanem azzal, hogy a fiatalok tömegei maradnak, társadalmi kompetenciák nélküli, „nagyra nőtt” és gondozásra szoruló „óriás csecsemők”. Nem beszélünk most a magyar közélet mai, történetileg is egyedülállóan mélyre jutott elzüllöttségéről, de elmondható, hogy a politikai osztály általában is jól megkopott és jó része félművelt, aki kenyérkeresetnek tekinti a „homo politicus” hivatást. A politikai kultúra megújítása elemi szükségesség, ami egy új, fiatal és alulról jövő „siserehaddal” lehet a legsikeresebb.

Idősek. Európában a népesség öregedése egyre nagyobb méreteket ölt. Az elmúlt évtizedekben jelentősen csökkent a születések száma, a termékenységi mutató, vagyis egy anyára jutó gyermekek átlagos száma valamennyi fejlett államban a reprodukciós szint (2,1) alá esett, 1,38 (EU 27). Ezzel párhuzamosan fokozatosan emelkedik az átlagéletkor, az emberek egyre tovább élnek. Az idős, 65 év feletti lakosság aránya az össznépelességen belül az elmúlt évtizedekben egyre emelkedett, és a prognózisok azt mutatják, hogy előregeedés a jövőben, gyors ütemben folytatódni fog. Eközben a munkaképes korú (14–65 év közötti) lakosok száma képtelen lépést tartani ezzel a folyamattal. Míg 1980-ban az Európai Gazdasági Közösség országa-



iban a 65 évnél idősebb népesség aránya 13, 5% volt, 2006-ban az Európai Unióban ez az arány 16, 2% -ra nőtt.

Az öregségi nyugdíjon kívül a korbetöltött rokkantnyugdíjasok száma Magyarországon: 361 957 fő, a korhatár alatti rokkantnyugdíjas 432 840 fő, míg az egyéb nyugdíjasok száma: 542 715. Az egyéb nyugdíjasok többek között: a megváltozott munkaképességük járadékában részesülő: 194 977 fő, az özvegyi nyugdíjas: 148 060 fő, az árvaellátásban részesülők: 104 436 fő, a rokkantsági járadékos: 30 677 fő, a házastársi pótlékban részesülő: 29 163 fő. Adataink szerint a kistelepüléseken a leghálásabb és legnépesebb népfőiskolai tanulócsoportok a nyugdíjasokból kerülnek ki. Ott, ahol sokan élnek az özvegyi magányban, a társadalmi kapcsolatok súlyos hiányai mutatkoznak, s ahová már a pap is csak „bejáró munkásként” jut el heti másfél órára. Az életminőség emelkedését, a társadalmi segély költségeinek csökkentését nagyban javítaná az egészségmegőrzést, a társadalmi vitalitást és közösségi érdeklődést növelő idősek népfőiskolái számának a növelése. Alacsony közkölt-ség, magas erkölcsi és társadalmi, jóléti haszonnal jár.⁶

Romák. Az MNT egy Phare-Lien dán-szlovén-magyar programban alapvető koncepciókat, gyakorlati eszközöket fejlesztett ki a roma alapkészség fejlesztés és szocializáció terén, amelyben itthon több mint 6 megyében 40 tanár kiképzésével 700 roma felnőtt részesült alapképzésben. Az egyszerei két éves

EU-s forrást használó program befejezését követően, s azóta semmilyen hazai támogatási forrást nem lehetett biztosítani ezen program fejlesztésére és kibővítésére. Természetesen számos más hasznos kezdeményezés történt, de az átfogó roma felnőttoktatás megvalósulása elmaradt. Nemzeti programot kell kidolgozni a romák szociális helyzete és munkaerő-piaci hozzáférésük javítása az EU-ban c. az Európai Parlament 2009. március 11-i állásfoglalása a romák szociális helyzetéről és munkaerő-piaci hozzáférésük javításáról az EU-ban c. dokumentum alapján, melynek fontos eleme a társadalmi integráció és a tanulás, képzés összekapcsolása.

IV. Cselekvési programterv: népfőiskolákkal a tanuló társadalom és a művelt nemzet megteremtése felé

Az MNT cselekvési program javaslatai több publikációban megtalálhatók⁷ mégis szükségesnek és aktuálisnak látszik legalább vázlatosan újra összefoglalni a 2009 végén fontos elemeket. De például nincs terünk és nem feladatunk az egyik legfontosabb kérdéssel foglalkozni, hogy a tömegkommunikáció hogyan állítható a magyar kultúra és a felnőttoktatás, művelődés szolgálatába.

1. A közgondolkodás átforgalmazása és a társadalmi szervezetek közreműködése

A feladat igen régi és mégis igen időszerű. A magyar közélet örökletes betegségeit így jellemezte Bibó István, ami programot is ad a teendőkre:

- a közérdek háttérbe szorítása a magánérdek kedvéért
- magánjogok lábballal tiprása
- kicsinyes paragrafus-jogászat
- jogszabályok cinikus semmibevétele
- kétségbeejtően aggályos ügyintézés

⁶ – EGÉSZSÉG ÉVTIZEDÉNEK JOHAN BÉLA NEMZETI PROGRAMJA” BUDAPEST 2002

– Magyar lelkiállapot Szerk. Kopp Mária Semmelweis Kiadó, 2008

– Idősügyi Nemzeti Stratégia, 2009.

<http://www.parlament.hu/irom38/10500/10500.pdf> (letöltve 2009 október)

⁷ Európai kihívások –magyar lehetőségek. A felnőttkori tanulás jövőképeinek körvonalai. Nemzeti Felnőttképzési Intézet, 2006
Továbblépni a tervezéstől a tettek felé. Javaslat a cselekvési tervhez – az EU elvárások megismerése program záró tanulmánya, MNT, Budapest, 2008



- léha felületesség
- minden felelősség elhárítása
- személyes döntés túlbujánzása
- basáskodó önkény és gyáva határozatlanság
- célszerűtlen, öncélú rutin
- brutálisan rideg célmegvalósítás

A zsákutca tünetei Bibó szerint a közéletben–közigazgatásban:

- a kulcspozíciók elrejtése
- hatáskörök harácsolása
- tisztviselők személyes függőségének elmélyítése
- személyes ügyek központosítása
- ügyintézés önkényessé tétele
- a központi hatalomnak saját omnipotenciájába való belefutlása

Az Európai Unió tagsággal járó lehetőségek egyben kihívásokat és kockázatokat is jelentenek ma is. A helyi társadalmi erőforrások feltárása, s a helyi összefogást lehetővé tevő együttműködési kompetenciák fejlesztése nélkül a település és kistérség fejlesztés stagnálhat, vagy nemzetközi mércével lemaradunk, ami tartósan akadályozhatja az előrelépést. Tagolt közösségek, élő civil közösségi élet, művelt és öntudatos polgárok, valamint nyitott, együttműködő kész és fejlődésre képes hatóságok, közhivatalok nélkül a nemzetközi mozgáster is viszájára fordul.

- a demokratikus állampolgárságra képzés nem pusztán iskolai tantárgy, vagy a tananyag része, hanem az élethosszig tartó tanulás keretében megvalósítandó jelentős oktatáspolitikai célkitűzés;
- a kontextusok összességére alkalmazható általános meghatározás helyett olyan pragmatikus meghatározás célszerű, amely a megfogalmazás formális szigorúsága helyett a gyakorlati megvalósítás következményeire és módszereire összpontosít;
- Más, szorosan kapcsolódó elnevezésekhez (állampolgári ismeretek, politikai nevelés) képest a demokratikus állampol-

gárságra képzés révén szerzett identitás alapja az állampolgárságra, mint integráló kifejezésre való utalás;

- Ezen identitás eredményeképpen a demokratikus állampolgárságra képzés a tapasztalatok és társadalmi gyakorlat sokféleségére épülő demokratikus viselkedési formák elsajátítását jelöli;
- függetlenül attól, hogy a demokratikus állampolgárságra képzés hol valósul meg, az alábbi három megközelítés előfeltétel:
 - megerősítés
 - civil részvétel
 - közös felelősségvállalás.

2. Az ágazatközi gondolkodás korlátai, megszüntetésük és a rövidtávon, azonnal széles körben hasznosítható eredmények – képzések, műhelymunkák kiterjesztése

Az élethosszig tartó tanulás egyik legfontosabb központi gondolata, hogy az oktatás és képzés különböző szintjei és szektorai (óvoda, közoktatás, felsőoktatás, felnőttoktatás) továbbá a művelődés és kultúra különböző szektorai között – azok autonómiájának sérelme nélkül egy egységet képez. Közvetlenül kapcsolódik a legfontosabb társadalmi érdekekhez, mindenekelett az egyének szabadságához és a személyes boldogulást elősegítő tanuláshoz és művelődéshez, másrészt a szociálpolitika, a nemzetpolitika, s a gazdaságpolitika minden ágazatához és azokkal funkcionális együttműködésben munkálkodik. Másként szólva az élethosszig tartó tanulás nem tárca szintű reszort, hanem a jövő tudás társadalmának stratégiai eszköze, aminek az intézményi struktúrában és a tárca közötti koordinációban is meg kell jelennie.

Rövidtávon a Magyar Népfőiskolai Társaság a nemzetközi és hazai műhelyekben közösen elvégzett projektek (tapasztalatai alapján azok) kiterjesztését 1-3 éven belül meg tudja szervezni. Mellékletünk⁸ tartalmazza azokat a modell projekteket, amelyek alapján ki lehet alakítani a preferenciákat és programterveket, azok kiszélesítésére a sürgősség elve szerint kerülhet sor. A kívánatos eredmény alapján pontos megvalósíthatósági tervek készíthetők. Nyilvánvaló, hogy a működési biztonság és egy kielégítő számú szakképzett emberfő, mellék és részfoglalkoztatása, valamint az önkéntesek széles köre nélkül és a jelenlegi alamizsna-finanszírozással ez véghezvihetetlen. Lásd a 2. sz. mellékletben az MNT hatókörébe tartozó népfőiskolai támogatásokat és pénzforgalmat.⁹

Melyek a legfontosabb területek a gyors és sikeres előrelépés ígéretével?

- demokratikus állampolgárképzés és művelődés
- alapkészség fejlesztés és kulcskompetencia fejlesztések
- közösségi és kompetenciafejlesztési roma programok
- kistérségi szintű tanuló régiófejlesztés
- kistérségi és közösségi terület és vidékfejlesztési, hazai és nemzetközi projektjeinek tervezése, lebonyolítása
- nemzetközi szakmai kapcsolatrendszer és együttműködést segítő szolgáltatás kiépítése

⁸ Referencia munkák, MNT, 2009

⁹ A Magyar Népfőiskolai Társaság költségvetési- működési támogatás OKM 2001-2009

A közös emlékezet frissítése a Szigeti Tóth János vezetésével megvalósult programokról

Referencia munkák
MAGYAR NÉPFŐISKOLAI TÁRSASÁG

Az alábbi táblázat részletesen összefoglalja, hogy milyen szervezeti szintű, tagszervezetek bevonásával megvalósuló programokat bonyolított le a Magyar Népfőiskolai Társaság az elmúlt években – milyen konkrét tapasztalatokkal rendelkezik a felnőttoktatás és közösségi művelődés, a támogatás-kezelés területén, illetve szakmai programjai során milyen célcsoportokkal alakított ki partneri együttműködést a tervezésben és végrehajtásban.

Az MNT valamennyi gyakorlatban megvalósult projektje kiegészült szellemi termékekkel, képzési programokkal, felmérési, kutatási eredményekkel, kiadványokkal. Ezek a szellemi termékek azonban nemcsak projektekhez kötődnek, hanem általánosságban az alaptevékenységhez, és a vállalt küldetéshez. Az MNT több mint 15 éve adja ki folyóiratát (Művelődés – Népfőiskola – Társadalom) és évente átlagosan 1-2 szakmai kiadványa lát napvilágot (bővebben lásd www.nepfoiskola.hu/ kiadványok).

Közülük ma is alapvető kézikönyv az 1998-ban kiadott Népfőiskolai kalauz, amely nemcsak a népfőiskolák számára készült, hanem a civil szervezeti működés alapján útmutatást ad általában az egyesületek létrehozásához, működtetéséhez, a források előteremtéséhez. Ennek a törekvésnek az egyik továbbfejlesztése és kiteljesedése volt, amikor 1999-ben felkérésre kidolgozta az MNT a Szent-István Egyetem Jászberényi Főiskolai Kara számára a „Non-profit menedzsment”, valamint az „EU tanulmányok a felnőttképzés területén” című négy féléves szakirányokat, a hozzá tartozó kézikönyvekkel, tananyagokkal. Az MNT munkatársai 2000-2004 között több mint

100 hallgatót oktattak a nevezett két szakirány, s a felsőfokú intézmény rendes nappali és levelező oktatása keretében. A főiskolai kar a szakirányt akkreditáltatta, és továbbfejlesztve, folyamatosan meghirdeti a hallgatók számára ma is. Ma a Pázmány Péter Katolikus Egyetem esztergomi Karán a népfőiskola külön tantárgy és a hallgatók – nappali és levelező szakon az I-III. évfolyamon összesen cca. 300 andragógia szakos tanuló ismerkedhet meg és folytathat szakmai gyakorlatot részben az MNT-ben és szervezeteiben.

Programjai megvalósítása során az MNT alapvető törekvése, hogy a célcsoportot közvetlenül érje el és a megvalósítások során lehetőséget biztosítson a civilek, a felnőtt tanulók, a leszakadó kisközösségek hangjának hallatására. Alapvető koncepciója ennek érdekében, hogy ahol a program felépítése lehetővé teszi, regionális koordinátorok és olyan helyi mentorok segítségével dolgozzon, akiket a célközösség tagjai ismernek és kulcsembereként tudnak hatni a program által előidézni kívánt változások érdekében. A népfőiskolai szellemiség már önmagában munkamódszereket kínál számunkra, hiszen az alulról szerveződő helyi népfőiskolák jól beágyazottak a települések, kistérségek és a megyék civil társadalmába. A népfőiskolai hálózatba bevont helyi szakemberek a velük dolgozó civil szervezetek tematikus irányultsága miatt jó együttműködést ápolnak a helyi döntéshozókkal, a formális oktatás és a kultúraterjesztés színtereivel, vagy akár a szociális háló képviselőivel is. Ezáltal civilként ugyan, de mindhárom szektor szakmai törekvéseit átlatva vesznek részt a munkában.

Az alábbi felsoroláson túl, az MNT táji központjai önálló projekt tevékenységet folytatnak, saját programokkal. Ezen túlmenően az ismertetett projektek listája korántsem teljes inkább a fontosabb példák bemutatására törekszünk vele.



Megnevezés	A megvalósítás időpontja és a támogatás módja	A projekt összes költsége	Támogatott projekt esetén program neve	Támogatott projekt pályázati azonosító szám	MNT Pályázói státusz	Program tartalma	Szervezeti kompetenciák
Projekt 1	1999-2001 PHARE-LIEN És PHARE OKM	23.000.000.- + 10.000.000.-	Alapképzés felnőtteknek – visszaüt a társadalomba	PHARE-TA-CIS LIEN 97-1015	Főpályázó a regionális tag-szervezetekkel	Komplex roma felzárkóztató program, az általános iskola befejezése, vagy legalább két osztállyal magasabb végzettség elérése érdekében. Képzők átképzése (40 fő) és roma felnőttek bevonása (több mint 500 fő) összesen 5 megyében, számukra képzési programok és tananyagok kifejlesztése, a tanulást sikeresen és eredményesen befejezők igény szerinti szakmai képzésbe vonása, munkába állásuk segítése és utókövetése	Alacsony iskolai végzettségűek felzárkóztatása képzés, segítésével, felnőttképzők felhőkészítése, országos program menedzselése
Projekt 2	2001-2002 Leonardo program	10.000.000.-	Ifjúsági tanácsadó képzés		Az MNT partner a német és román együttműködésben	Ifjúsági pszicho-szociális tanácsadásra felkészítés, amelynek keretében 6 megyében egy szakember vett részt a két éves szakmai programban úgy, hogy az utolsó fél évben teljesen gyakorlati tanácsadást folytattak. Célcsoport az oktatásból kikerülő, sem nem tanuló sem nem dolgozó fiatalok.	Piszcho-szociális tanácsadás módszertana és képzési kompetenciái
Projekt 3	2002-2004 Grundtvig Accompanying Measures	26.000.000	MALL - To Make up Arrears in Lifelong Learning „Behozni a lemaradást az élethosszig tartó tanulásban”	2002-0103/001-001 S02-81AWC	A program kidolgozója, a pályázat írója, főpályázó	A program felmérést valósított meg olyan közép-kelet európai felnőttképzési-köznevelési ellátók körében, amelyek 1997-2001 között sikeresen vagy sikertelenül pályáztak támogatásra a Phare (felnőttképzés), a Leonardo da Vinci vagy a Socrates-Grundtvig együttműködési programok keretében. A MALL-projekt partnerszervezetei 9 országban mintegy 1500 szervezetnek küldtek ki kérdőívet, 287 választást elemeztek, és 150 szervezetet hívtak meg u.n. fókuszcsoporthoz megbeszélésre. A fókuszmegbeszélések célja a fent megjelölt programok keretében megvalósult európai együttműködési projektek során szerzett tapasztalatok személyes megvitatása volt. http://www.nepfoiskola.hu/eaea/EAEA_kutatasok.html	nemzetközi pályázati programok elemzésének módszertana, a támogatási elvek és döntések átláthatósága
Projekt 4	2002-2004. Széchenyi-Terv pályázat	30 000.000.- Ft	Balaton-szepezdi Népfőiskola létrehozása	SZT-2002-TU-BALATON-6-02-05	A program kidolgozója, a pályázat írója, főpályázó	Beruházás. 380 m2 alapterületű, turisztikai (20fő befogadóképességű) oktatási (100 fő befogadóképességű) célokra megfelelő épület ki-és átalakítása. Európai normákat követő, és az uniós feltételrendszerhez alkalmazkodó oktatási központ létrehozása és a felnőttképzés és - felzárkóztatás, valamint az iskola rendszeren kívüli, alternatív képzési formák széleskörű biztosítása Balatonszepezden és a környező kistérségek számára. www.szepezd.hu	Beruházás kivitelezésében szerzett tapasztalat

Megnevezés	A megvalósítás időpontja és a támogatás módja	A projekt összes költsége	Támogatott projekt esetén program neve	Támogatott pályázati azonosító szám	MNT Pályázói státusz	Program tartalma	Szervezeti kompetenciák
Projekt 5	2002-2005 Grundtvig1	78 400.000.- Ft	Arion+ Promoting Social Inclusion Through Basic Skills Learning	101364-CP- 1-2002-1- HU-Grundtvig - G1	A program kidolgozója, a pályázat írója, főpályázó	A társadalmi integráció elősegítése az alapkészségek elsajátításán keresztül. 9 partnerország együttműködésében (DK, CZ, ES, HU, PL, RO, SI, UK, CH) kifejlesztette az alapképzés megerősítését célzó munkaeszközt, hogy növeljék a politikai döntéshozók érdeklődését a téma iránt. A projekt bekerült az Unió Sikertörténetek 2008 c. szakmai kiadványába. www.nepfoiskola.hu/pro-bsl-es-wwww.nepfoiskola.hu/ppkevj/dokumentumok2008/sikertortenetek/grundtvig.pdf	nemzetközi pályázati programok elemzésének módszertana, a támogatási elvek és döntések átláthatósága
Projekt 6	2006 FMM/ OFKT/NFI	57 000.000.- Ft	A művelődés hete-a tanulás ünnepe	70004/1/2005	A nemzetközi rendezvénysorozat meghonosítója, a program kidolgozója, a pályázat írója, főpályázó, közvetítő szervezet	A több mint 25 országban, nemzetközileg széleskörű, rendszeres rendezvénysorozattá vált kezdeményezést az MNT honosította meg Magyarországon - 1997-től kezdve, de csak 2003-tól nagyobb rendszerességgel, szervezeteiben. www.nepfoiskola.hu/muvehte	idő-menedzsment, saját pályázati rendszer, menedzsment és kapacitás-fejlesztés, tagszervezeti - hálózati együttműködés, együttműködés más ellátókkal és helyi közösségekkel, intézményekkel.
Projekt 7	2008 SZMM/ OSZFK/ NSZFI	70 500.000.- Ft	„Egyenlő esélyt a tanulásban mindenki-nek!” A művelődés hete-a tanulás ünnepe	FKA- KT-29/2008	A nemzetközi rendezvénysorozat meghonosítója, a program kidolgozója, a pályázat írója, főpályázó, közvetítő szervezet	A fesztivál jellegű, országos rendezvénysorozat összköltségvetését, teljes támogatási forrását az NSZFI 2008-ban az MNT-nek adta át azzal a szerződésben rögzített kötelezettséggel, hogy nyilvános pályázati rendszerben adja tovább a támogatást a rendezvénysorozatban részt venni kívánó szervezeteknek és intézményeknek. Az MNT a 2008. júniusától 2009. márciusig tartó projekt során kidolgozta a teljes pályázati rendszer és a rendelkezésre álló igen rövid idő ellenére a beérkezettek közül 108 pályázat támogatását tudta megvalósítani a 63 millió forintos keretből. Civil szervezetek, munkaügyi központok, művelődési házak, egyetemek, vállalatok – együttesen 117 szervezet, intézmény – bevonásával, 158 településen összesen 370 program valósult meg a támogatásból, s a programokban résztvevők száma meghaladta az 50 ezret (50820 fő). A projekt végelszámolása is sikeresen megtörtént. www.nepfoiskola.hu/muvehte	
Projekt 8	2005-2006 ROP 3.1.3	10 000.000.- Ft	Partnerség és együttműködés az önkormányzatok és a civil szektor között „Közösségi szerep és partnerség”	ROP 3. 1.3 tender vállalkozói szerződéssel	A program kidolgozója, a pályázat írója, főpályázó	A társadalom fejlődésének alapvető feltétele az önkormányzati szféra és a civil szervezetek egymásra találása a helyi kihívások kezelésében. Az MNT a közeledést és a helyi társadalmak megszerveződését kívánta segíteni a 2007 elején három közép-dunántúli megye (Veszprém, Fejér és Komárom-Esztergom) hat kistérsége önkormányzati és civil-szervezeti képviselőinek közös kommunikációs együttműködési tréningjeivel (a 3.1.3. Regionális Operatív Program keretében). A program 2006-07-ben valósult meg a civil szervezetek és az önkormányzatok helyi és térségfejlesztési együttműködését elősegítő programként és képzésként, bevonva a közép-dunántúli régió 100 települését, összesen 1000 fő közvetlen részvételével.	közvetlen társadalmi kommunikáció és a szektorok közötti együttműködés problémáinak feltárása, a helyi együttműködés kialakításának motiválása.

Megnevezés	A megvalósítás időpontja és a támogatás módja	A projekt összes költsége	Támogatott projekt esetén program neve	Támogatott projekt esetén pályázati azonosító szám	MNT Pályázói státusz	Program tartalma	Szervezeti kompetenciák
Projekt 9	2004-2005 MATRA/KAP program	1 900.000.- Ft	„Ismerjük meg a lehetőségeinket!” Civil szervezetek és az aktív állampolgárság	MATRA/KAP 12/04	A program és a tananyag kidolgozója, a pályázat írója, főpályázó	Az aktív állampolgár formálását célzó képzésünk - amelyet a Holland Nagykövetség támogatott - a demokratikus politikai rendszerre, az emberi és civil jogokra vonatkozó pártpolitikaiól független, alapvető politikai tudás és ismeretek növelését, s ezen túl, egyrészt főként meghatározott értékek és magatartás formálását, (civil kurázs) másrészt a személyes kompetenciák fejlesztését célozza. Személyes kompetenciákként a dialógus-készség, a közszereplési kommunikációs készség, a narratív kompetenciák, az együttműködés, a konfliktuskezelés, a meggyezési készségek, az önmegerősítés és a társadalmi felelősség gyakorlása kompetenciák fejlesztését célozza meg a civil szervezetek képviselői – elsősorban a célcsoportot közvetlenül elérő trénerok, felnőtt oktatók, közösségi munkások - számára szervezett tréning. A képzések bentlakásos formában valósultak meg 3 turnusban. A programban résztvevő 21 fő képzett képző, tovább terjesztési munkájával összesen 350 főt ismerterjesztését valósította meg. A programhoz az MNT saját maga dolgozta a tananyagot és munkaeszközöket, egy tankönyveket, kérdőíveket is. A képzési program tananyaga CD kiadványként megjelent.	civil képzők képzésében és munkájuk utkövetésében szerzett tapasztalat
Projekt 10	2004-2005 NCA-CIV-04-G	4 110.000.- Ft	„UNIÓS ISMERETEK-PÁLYÁZATI TECHNIKÁK Civil szervezetek részére”	NCA/00029222004	A program kidolgozója, a pályázat írója, főpályázó	Az MNT 2005 első félévében tíz hétvégét felölelő bentlakásos képzést szervezett a Balatonszepezdi Népfőiskolán. A képzés célja az ország népfőiskoláinál és hozzájuk kapcsolódó civil szervezeteknél dolgozó szakemberek hatékony felkészítése a hazai és Unió pályázatok készítésére. A gyakorlatra és képzésfejlesztésre irányuló képzést általános, magyar és európai felhőttképzési, gazdasági és gyakorlati ismeretek elsajátítása egészítette ki. A részletes tematika a résztvevők eddigi tudásából és készségeiből kiindulva, a résztvevők igényén alapult azzal a céllal, hogy megismerjék az Európai Unió projektfinanszírozási célkitűzéseit, szempontjait, pályázati rendszerét és a támogatások elnyerésének technikáit. A képzésben tehát egyformán helyet kapott az elméleti, ismeretközlő előadás és a gyakorlati foglalkozás, a műhelymunka. A résztvevőknek a tanfolyam során az egyes pályázati típusokat megismerve meghatározták, hogy melyikben látnak a saját személyük (és szervezetük) számára leginkább kiaknázható lehetőséget, s konzultációk alapján egy tényleges pályázati programot keretében kerültek kidolgozásra: HEFOP alprogramok, LADER+, INTERREG A, B, a Socrates programcsalád, valamint a Nemzeti Civil Alapprogram támogatásai. A szakmai képzést angol nyelvi modul egészítette ki.	bentlakásos képzésben szerzett tapasztalat, civil szervezetek támogatása és hosszú távú nyomon követése, nyelvi képzés megszervezésében szerzett tapasztalat

Megnevezés	A megvalósítás időpontja és a támogatás módja	A projekt összes költsége	Támogatott projekt esetén program neve	Támogatott projekti azonosító száma	MNT Pályázói státusz	Program tartalma	Szervezeti kompetenciák
Projekt 11	2004-2006 HEFOP 3.5.4	50 000.000.-	Tanulási központ kifejlesztése közművelődési-felnőttképzési integrációval az Észak-balti és Dél-balti konyai térségben	HE-FOP3.5.4-P-2004-06-0042/2.0	A program kidolgozója, a pályázat írója, főpályázó	Humánerőforrás-fejlesztési „vállalkozásaink” közül modell értékűnek tekinthető a program. A projekt fő célja volt a balatonfüredi és a tápolcai kistérség közművelődési intézményei hagyományos profiljának kibővítése a felnőttképzési tevékenységgel. Tanulási konzultációs és e-learning központ létrehozása a helyi és országos közművelődési hagyományokra alapozva, amellyel az adott térség lakossága alképeségeinek fejlesztését célozza meg a projekt szakmai tevékenysége. További célja volt az EU 2010-re kidolgozott felnőttképzési mérőszámainak megközelítése, a 35 ország szakértői munkacsoportja által kidolgozott kulcs-kompetenciák definíciói és fejlesztési programja eredményeinek figyelembevételével. A komplex munka a két kistérség szükséglet-felmérésével indult el, majd a projekt keretében kiképzett mentorok által feltárt képzési igények alapján a – megfelelő tanári tréning után – alap- és középfokú idegen-nyelvi, valamint tanulótechnikai, kommunikációs és számítástechnikai kompetencia képző kurzusokat szerveztünk 21 település több mint 500 felnőtt lakója számára. A szakmai jellegű képzéseket jelentős demokratikus állampolgári kompetenciafejlesztő modul egészítette ki.	kistérségi szintű szükségletfelmérés, a helyi humán kapacitás fejlesztése és mozgósítása, mentori hálózat kialakítása
Projekt 12	2006-2007 OFA	21 000.000.-	Szociális szövetkezetek nepszerűsítése „Segély helyett munkát!”	OFA/SzövKom-7248/6	A program kidolgozója, a pályázat írója, főpályázó	A program azt a célt szolgálta, hogy az OFA szociális szövetkezetek létrehozását támogató pályázati támogatási programjához információs háttérrel biztosítsanak annak érdekében, hogy minél több szociális szövetkezet alapítási kezdeményezés induljon el az országban. A kommunikációs pályázat, amely mind a hét régiót érintette és a szociális szövetkezetek pályázati támogatással való létrehozásának népszerűsítését szolgálta, az OFA támogatás keretében. A társadalmi kommunikáció és a szocio-kulturális képzés terén szerzett tapasztalatait kamatoztathatta az MNT, amikor a szociális-szövetkezeti program országos ismertető kampányát hat hónap alatt lebonyolította. Az országos programban 1200 fő vett részt. Az OFA által tervezett és elvárt 90 szövetkezet-alapító pályázattal szemben több mint 450 pályázat benyújtását motíválta a mindösszesen néhány hónapos kommunikációs projekt. A közvetlenül (tanácsadás, fórumok és kiadványok által) elért célcsoport száma meghaladta a 10 ezret – további, közvetlenül nem mérhető számot jelentett sugárzott interjúk, információs műsorok nézőinek száma. www.nepfoiskola.hu/szoszov	országos szintű, tematikus pályázati mozgósítás, a kommunikáció hagyományos és korszerű eszközeivel, pályázati tanácsadás az érintettek közvetlen elérésével, az MNT hálózati struktúrájára és kapacitására épülő, regionális koordinációs hálózat igénybevétele

Megnevezés	A megvalósítás időpontja és a támogatás módja	A projekt összes költsége	Támogatott projekt esetén program neve	Támogatott projekti azonosító száma	MNT Pályázói státusz	Program tartalma	Szervezeti kompetenciák
Projekt 13	2007-2008 SZMM/OSZFK/NSZFI	28 000.000.-	Felnőttképzés népszerűsítése az EU elvárások megismerése	FKA-KT-34/2007	A program kidolgozója, a pályázat írója, főpályázó	Az elmúlt években több olyan felnőttképzés fejlesztési dokumentum született Európában, amelyeket nem lehet figyelmen kívül hagyni Magyarországon sem. A dokumentumok közül két bizottsági közlemény, ajánlás a felnőttkori tanuláshoz, az élethosszig tartó tanulás fejlesztéséről olyan feladatokat fogalmaz meg a tagállamok számára, amelyek gyakorlatba ültetése lendületet adhat a magyar felnőttképzés fejlesztésének is. Az MNT munkájában évtizedet is meghaladóan központi szerepet kap a felnőttképzés alapkészség központú elméleti és gyakorlati megközelítése, így a program célja az volt, hogy a fenti két bizottsági közleményt szakmai körökben megismertesse és egy lehetséges nemzeti cselekvési terv-javaslatot tegyen le a döntéshozók asztalára. Szervezetünk országos hálózati rendszerét felhasználva regionális koordinátorokat készítettünk fel a projektre, amelyben két kiemelkedő feladat háruult rájuk. A regionális szintű tematikus felnőttképzési jó gyakorlatok gyűjtése, meghatározott, nemzetközileg is elfogadott kritérium rendszer szerinti rendszerezése és értékelő írásos kidolgozása és ezeknek a jó gyakorlatoknak és az EU Bizottsági közleményeknek a bemutatása, értelmezése, megvitatása egy-egy regionális (összesen hét) szakértői konferencia keretében.	nemzetközi szakpolitikai dokumentum implementálása több szakmai szinten, sorozatjellegű regionális tájékoztató fórumok és konferenciák szervezésében szerzett tapasztalat
Projekt 14	2008-2009 NSZFI	26.000.000.-	A tanulási formák sokfélesége, hogyan tanulunk?	SZFK/14/2008	A pályázat szakmai kidolgozója, szakmai megvalósító	2123 felnőtt megkérdezésen alapuló országos vizsgálat. A kiadvány: A tanulás sokfélesége. Kutatás a felnőttkori tanulás indítékairól és akadályairól. Budapest, 2009. A kutatás eredményeit bemutató országos konferencia előadásai elérhetők: http://www.nepfoiskola.hu/MNT_hu/hogyan_tanulunk.html	
Projekt 15	2008-2010	30 000.000.-	Felnőttképzési Civil Hálózat és szakmai érdekképviselet	TÁMOP 2.5.1./07/1-2008-0037	A pályázat szakmai kidolgozója, szakmai megvalósító partner	A Katolikus Ifjúsági és Felnőttképzési Egyesület (KIFE) partnereként, közösen valósítjuk meg a programot, amely a civil érdekérvényesítés és hálózatépítés kérdéseit és feladatait alakítja ki, négy magyarországi régióban. A résztvevő szervezetek saját küldetésén alapulóan, a program a kereszteni, nemzeti és európai értékeken alapuló civil és felnőttoktatási szakmai célkitűzéseket kívánja előtérbe helyezni. Résztvevők: 4 régió, 100 szervezet.	

T. Kiss Tamás

A 'köz' és közművelődés kapcsolatai a 19–21. század Magyarországon

A szó, majd a fogalom megjelenésének születése, formálódása, illetve fejlődése, vagyis „életrajza” összefügg a 'köz' előtag meghatározó helyével és szerepével. Idegen nyelvre szinte lefordíthatatlan közművelődés kifejezéssel gyakran találkozhatunk, többnyire a hivatalos, ritkábban a személyes szóhasználatban, hol tágabb, hol szűkebb jelentéssel, de voltak/vannak a történelemnek olyan szakaszai is, amikor előtagját, a 'köz' előtagot éppen számúzni igyekeztek mellőle, rendszerint politikai okokból. Használata vagy mellőzése tehát nem feltétlenül a használat, vagy használni akaró szubjektív belátástól függött. E tanulmány szerzője nem csak a fejezetcímekben rejlik, korszakonkénti el-entmondásos „jelentésekre”, hanem a kifejezés használatának vagy mellőzésének hátterére is szeretne rávilágítani.¹

A 'közművelődés' kifejezés – a közhivatal, közbirtok, közteherviselés, közadakozás, közbenjárás, közbecsülés, közboldogság stb. szóhasználatához képest – később jelenik meg, csak lassan válik ismertté. A fogalom megszületése, annak folyamatos formálódása a közoktatás megjelenéséhez és mind szélesebb körű, egyre differenciáltabb intézményesüléséhez köthető. Az 1777-ben megjelent első, majd az 1806-os második *Ratio Educationis* szövege tartalmazta a „köz” művelődését megalapozó népoktatás értékét és fontosságát, mikor ezt mondja: „Az ifjúság tanítása és az egész tudományos körelrendelése minden erkölcsösebb nemzeteknél oly fontosnak vétegetett, hogy ezekben hinnék nyugodni a tartományok közboldogságát”.² Népoktatási intézményeket kizárólag egyes hitközségek tarthattak fenn, amíg azokat Mária Terézia idején a polgári hatóságok ügykörükbe nem vonták.

A monarchia: „Boldog békeidők...”

– „... én vagyok az első Ferenc József vitéz katonája...”

A polgári községek iskolafenntartó jogát és kötelességét csak a népoktatásról szóló 1868. évi XXXVIII. tc. szabályozta végérvényesen. Ennek alapján minden község népiskolát volt köteles felállítani. Az 1867-es kiegyezést követően megalakult, Andrássy Gyula vezette szabadelvű kormány kultuszminisztere Eötvös József lett, aki a népoktatást – az *educatio nationalis* (nemzeti ne-

velés, népnevelés) kifejezést használva – szélesen értelmezte. Azért kell ezt „cél-szerűen rendezni”, mert „a közműveltségünk feltétele, egyszersmind feltétele az állam jólétének s kifejeződésének is” – hangoztatta a népiskolai törvényjavaslat tárgyalásakor.³ Eötvös a népoktatást az egész nép (társadalom) és a magyar állam közös, vagyis közoktatási ügyének tartotta. A népoktatás részének tekintette a felnőttekkel való foglalkozást

(különös tekintettel az analfabéták írni-olvasni tanítására) és az értelmiségnek, a köz érdekében kifejtett aktív felelősségvállalását. Eötvös az MTA Kazinczy Ferenc emlékünnepegyén tartott beszédében hangsúlyozta: „de szabad-e elfelejtenünk, hogy azon férfú, ki személyes érdekeit elhanyagolva, egész életét csak a köznek szentelé...”. A miniszter számos emlék- és ünnepi beszédében kiemelte a „közjónak”, az „olvasóközönségnek”, a „nemzet művelődésének” segítését, fontosságát;⁴ Kornis Gyula szerint „megalapozva ezzel az újabb magyar közművelődés ügyét”.⁵

Eötvös Józsefet követő kultuszminiszterek sorában elsőként Trefort Ágostonnál jelenik meg a közművelődés szó. *A közoktatás teendőiről* címen tartott beszédében mondja: „A közművelődési célokra előirányzott összeg nem tér el jelentékenyen attól, a mit a tisztelt ház a múlt évben e célra megszavazott. Sértés volna a tisztelt házra nézve, ha e célok fontosságáról itten beszélni akarnék. E téren sok a tenni való: de itt is szemmel kell tartani az ország pénzügyi viszonyait és sokat a jövőre bízni”.⁶

Csáky Albin kultuszminiszter programbeszédében a közművelődés kifejezés gyűjtőfogalomként szerepel. „Már most összefoglalva egy keretbe közművelődésünk egészét, nem tehetem, hogy ezen alkalommal és ezen helyről hálás kegyelettel ne emlékezzem meg hivatali elődömről: Trefort Ágostonról”.⁷



Eötvös József

¹ Vö.: Dáné T. K. (2017): Hét évtized a közművelődés szolgálatában. *Művelődés. Közművelődési havilap*, 4. sz. Melléklet, 7. o.; T. Kiss T. (2018): Adalékok a közművelődés „életrajzához” és annak hátteréhez. *Debreceni Szemle*, 3. sz., 300–310. o., T. Kiss T. (2019): A közművelődés alakváltozásai. Elméletek és gyakorlatok a 19–21. századi Magyarországon. *Zempléni Műzsa*, tavasz, 5–16. o.

² Benkóczy E. (1928): *Pyrker első magyar tanítóképzője*. Az Egri Érseki r. k. Tanítóképző centenáriuma. Adatok a magyar tanítóképzés történetéhez. Egri Érseki Líceumi Könyvnyomda, Eger, 17. o.

³ Báró Eötvös József beszédei a népiskolai törvényjavaslatról és az elemi oktatásról. In: T. Kiss T. (1993): *A magyarországi kulturális minisztériumokról (1867–1993)*. Eötvös Alapítvány – Villányi úti Konferenciaközpont és Szabadegyetem Alapítvány, Budapest, 155. o.

⁴ B. Eötvös József: *Emlék- és ünnepi beszédei*. (1886) Második bőv. kiad. Budapest, Kiad. Ráth Mór, 111, 124, 262, 319, 382. o.

⁵ Kornis Gy. (1929): *A magyar közoktatásügy. Magyarok a kultúráért*. (szerk): Dr. Lukács György nyug. miniszter, orsz. képviselő. Budapest, Magyar-Francia Kultúrliga, 222. o.

⁶ Trefort Ágoston beszéde a közoktatásunk teendőiről. In: T. Kiss T. (1993): *A magyarországi kulturális minisztériumokról (1867–1993)* i.m. 193. o.

⁷ Gróf Csáky Albin programbeszéde. In: T. Kiss T. (1993) i.m. 199. o.

A századforduló éveiben a közművelődés értelmezésében – gyakorta Eötvösre hivatkozva, aki szerint a „kultúra érdekeit társadalmi úton kell első sorban művelni, minden centralistikus áramlatok daczára...”⁸ – megjelenik az University Extension eszméje. Schneller István akadémikus írja 1890-ben „az U. E.-t [University Extension] közvetlenül előkészítő sorozatos előadásokkal is találkozunk, hogy nevezetesen Pozsonyban már a 80-as évek elején és ez évben is egyesek vállalkozása útján tartattak ilyen előadások, hogy Baross Gábor által szervezett országos bizottság a gyárimunkásnép számára rendszerezítette a sorozatos előadásokat: utalok arra, hogy az eszmék szolgálatában lelkesen fáradozó kultúrpolitikusunk, ki social-politikai kérdések iránti érdeklődésemet immár majdnem 30 évvel ezelőtt először keltette fel s jelenleg is hazai viszonyainkat illetőleg szívesen támogatott tanácsaival. György Aladár közművelődési csarnokok létesítésével igyekszik Baross Gábor örökét biztosítani s azt nemcsak egyes napokra (ünnep- és vásárnap), hanem a munkások egész életére kihatóan gyümölcsözővé tenni”⁹.

Ugyanezen évben – 1890-ben – *Közművelődésünk és a harmadik egyetem* címen röpiratot tesz közzé Berzeviczy Albert, későbbi vallás- és közoktatásügyi miniszter. A szerző a „közművelődésünk hathatósabb föllendítése céljából, mindekelőtt egy harmadik egyetemnek a felállítását teszi az egész tanügyi reform élére...” – írja a röpiratra reagálva Török Aurél egyetemi tanár.¹⁰ Berzeviczy a röpiratot kibővíti és 1894-ben könyv formátumban megjelenteti.¹¹ Szükségesnek tartja hangsúlyozni, hogy az „egyetem menjen a néphez” Magyarországon is. Az angol University Extension, mintájára legyen „Népszerű Főiskolai Tanfolyam”.¹² Berzeviczy könyve kapcsán figyelemreméltó gondolatokat írt le a kötet méltatója, a kortárs Waldapfel János: „Valahányszor a paedagógiai theoria embere oly kérdés előtt áll, mely új közművelődési intézmények alkotására vagy szervezésére vonatkozik, és e kérdést az elvek megvilágítása mellett vizsgálni próbálja: mindannyiszor érzi, hogy oly talajon mozog, melyet mindeddig tudományosan alig műveltek, és a melyen az elvszerű, elméletileg szigorú eligazodás helyett még mindig csak a véletlentől vagy localis rugóktól inspirált tapogatózásokkal elégszik meg az európai tudományosság. Még mindeddig nem létezik az a tudomány, mely a modern közművelődés organismusát egészében áttekinthetné, elveit kifejtene, határait megállapítaná, megmondaná, hol kezdődik és hol végződik az, a mit közműveltségnek nevezünk, melyek szükségletei, mily viszonyban vannak ezek egymáshoz, melyek az egyik vagy a másik szükséglet prioritásának kritériumai, mi az egyik vagy a másik intézmény osztaléka a közművelődés létrehozásában stb. stb. Még mindig nincs meg az, a mit közművelődés tudományának nevezhetnénk (...) a történeti előmunkálatok, a közművelődési és specialiter az iskolai intézményeknek a közműveltségre való hatására vonatkozó történeti tanulmányok még sokkal fejletlenebbek, mintsem hogy a tudomány ily rendszere egyelőre kellően felépülhessen (...) az egész kultúrára kiterjedő szempontok kell hogy vezessenek (...), azaz kell (...) más európai államok jelenével és múltjával való összehasonlítás, a történeti és statisztikai okulás is”¹³.

Bár a közművelődés fogalmának és tudományos mibenlétének tisztázására nem került sor, a 19. század végén, a 20. század elején számos társadalmi szervezet nevében szerepelt a kifejezés: Felvidéki Magyar Közművelődési Egyesület, 1882, Nyitra; Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület, 1885, Kolozsvár; Dunántúli Közművelődési Egyesület, 1890, Budapest; Délmagyarországi Magyar Közművelődési Egyesület, 1903, Szeged; Alföldi Magyar



Antikvrium.hu

Közművelődési Egyesület, 1911, Budapest.¹⁴ Az 1908-óta működő Országos Közművelődési Tanács (a népi kalendáriumokra emlékeztetően) *Vasárnapi Könyv* címen – a „köz számára” – hasznos gyakorlati tudnivalókat tartalmazó, ismeretterjesztő képes hetilapot (kiadványokat is) jelentetett meg több évtizeden át. A közművelődés szó megjelenése ellenére a köznapi életben és szóhasználatban mégis a nép művelésére utaló populárisabb népművelés, népművelő, népnevelő kifejezés terjedt el. Folyóirat is indul 1906-ban *Népművelés* (majd *Népművelés*) címen a Franklin-Társulat kiadásában. 1912-ben a folyóirat címet és kiadót változtatott. Néhány évig (1912–1914) *Új Élet* volt a fő cím, a *Népművelés* alcímként szerepelt, az évfolyamjelzés viszont folyamatos maradt. Később *Népművelés* a főcím, és *Új Élet* alcím került a lapra. A kiadást Rózsavölgyi és Társa cég végezte, 1918-ig.

A 19–20. század fordulóján az University Extension megjelenése kapcsán egyre gyakoribb a közművelődés önálló részeként megjelenő szabadoktatás/szabadtanítás szóhasználat. A kifejezés nyitottságra utal. Apponyi Albert kultuszminiszter támogatta a szabadoktatást, segítette Pécsét, 1907-ben megrendezni a szabadtanítási kongresszust, amelynek eredményétől aztán megijedt. Törvénnyel akarta szabályozni a közművelődést, 1908-ban meg is bírta Jancsó Benedeket, hogy készítse el a tervezetet. A tervezet elkészült, de a törvényhozást már más problémák foglalkoztatták. Tény, hogy az 1920-as évek kultuszminisztere, Klebelsberg Kuno, még 1924-ben is emlegette azt a szélsőséges szabadelvű szellemiséget, amely a konferencián előadást tartó Pikler Gyula és Jászi Oszkár mondanivalóját jellemezte, és amely szerinte nemcsak a forradalmakhoz, de Trianonhoz is hozzájárult.¹⁵

Wlassics Gyula, volt kultuszminiszter 1912-ben a Múzeumok és Könyvtárak Országos Szövetségének közgyűlésén tartott elnöki megnyitó beszédében már részletesebben szól a közművelődésről, annak jelentőségéről. Beszédében kitér az egyén (személy) és a köz szerves kapcsolatára, de megemlíti a mindenkori kultuszminiszter felelősségét is: „mert úgy vagyok meggyőződve, hogy a magyar

⁸ Schneller I (1890): *Pedagógiai dolgozatok*. Első kötet. Budapest, Hornyánszky Viktor Cs. és Kir. Udvari Könyvnyomdája, 273. o.

⁹ Uo. 273–274. o.

¹⁰ Dr. Török A (1890): *Közművelődésünk és a harmadik egyetem*. Budapest, Országgyűlési Értesítő Kö- és Könyvnyomdája Részv.társ., 5. o.

¹¹ Dr. Berzeviczy A (1894): *Közművelődésünk és a harmadik egyetem*. Budapest, Singer és Wolfner kiadása

¹² Felkai L (1998): Berzeviczy Albert, a művelődéspolitikus. *Magyar Pedagógia*, 1. sz. 32. o.

¹³ Waldapfer J (1894): *Közművelődésünk és a harmadik egyetem*. Dr. Berzeviczy Albert könyve. *Magyar Pedagógia*, 508. o.

¹⁴ Bajza J (1924): *Magyarország tudományos és irodalmi társulatai. Közművelődés*, 415. o.

¹⁵ Gróf Klebelsberg Kuno beszédei, cikkei és törvényjavaslatai 1916–1926 (1927). Budapest, Athenaeum, 52. o.

közművelődés nemzet- és államfenntartó munkájából mindenkinek rendes hatáskörén túl is ki kell vennie részét, de különösen teljes lelkesedéssel, illő elfogulatlansággal és bátor meggyőződéssel kell szolgálnia a közművelődés ügyét annak, kit a sors hosszabb időn át a magyar közművelődési ügyek első hivatalos és felelős munkásává rendelt és a kinek erkölcsi felelőssége is fennáll a nemzet előtt ma is mindazért, a mit a magyar közművelődés hivatalos szolgálatában tett”.¹⁶ Wlassics megpróbálja körvonalazni a közművelődés mibenlétét is. „Sehol még közművelődés nagyra nem lett, mely nem egy népösszesség, egy nemzet erejében bírta forrásait. Nagyszabású közművelődés politikát egy ember, legyen a legmagasabb fokon, legyen a jók legjobbika és bírja a hatalom minden eszközeit, vagy bármely lelkes csoport nem valósíthat meg. A nemzet osszereje, összhangzó munkájának gyümölcse lehet ez csak. Azért kell felkarolnunk minden intézményt nemcsak az oktatás és nevelés, hanem az anyagi közművelődés minden ágában is, mellyel hazánk nagyobb vidéki városaiban a közművelődési elemek erejét fokozhatjuk és szaporítjuk (...) Nálunk nagyon uralkodnak a kizárólagos természetű vélemények és nemcsak a közélet, hanem a közművelődés területén is. Egyszer az egyik jelszó kizárólagosságára esküszünk, másszor a másik jelszó zárja ki amazt. Egyszer az egyik iskolafaj a csodatévő hatalom, másszor a másik. Pedig valamenyny-i iskolafaj együtt sem elég a nagy feladatok betöltésére, ha ismét kizárólagosan minden eredményt a felnőtt társadalom szenvedőleg nyugalommal csak az iskolától vár”. Wlassics a közművelődésről azt tartja, hogy „a szellemi szabadság területe. A kultúra a versenyképesség területe. Itt védővámokat nem lehet felállítani. Itt a szellem ereje megy hódító útjára. Hatalommá itt csak a műveltség fajsúlya, ereje, mélysége és terjedelme lehet”.¹⁷

A két világháború között:

„... hiszek egy hazában..., Hiszek Magyarország feltámadásában...”

A dualizmus kor szabadelvű egyetemein tanult, az 1920-as években magát már újkonzervatívnek nevező Klebelsberg Kuno kultúrpolitikájában sajátos népművelés-közművelődés szimbiózis jött létre. A miniszter elutasítja a nép művelésére irányuló 19. század végi és 20. század eleji kultuskormányzati tevékenységet, tudományos (főként társadalmi) ismeretek, különböző ideológiák megismertetésére történő törekvéseket. A plurális szerkezetű szabadtanítás, szabadoktatás helyett, a homogén szerkezetű és tartalmú népművelésre helyezi a hangsúlyt. Centralizált intézményrendszert hoz létre. Megszünteti az Országos Szabadoktatási Tanácsot. 1922-ben létrehozza az Iskolánkívüli Népművelés

Országos Bizottságot és hálózatát, a törvényhatósági Népművelési Bizottságokat, amelyek folyóiratokat és kiadványokat jelentetnek meg.

Megmaradhatott az Iskolánkívüli Népművelés Országos Bizottsággal párhuzamosan működő Országos Közművelődési Tanács (OKT) és területi (intézményi) hálózata. Az utóbbi szervezet *Közművelődés* címen – kultuszminisztériumi államtitkár [!!!], Czákó Elemér szerkesztésében – folyóiratot is indíthatott

1924-ben. A kiadvány tárgya a nemzeti önismeret, művelődés és tudományos intézmények ismertetése, könyvek és folyóiratok szemlézése, iskolán kívüli népművelés és a határainkon túl lévő magyarság kultúrájáról való tájékoztatás. A folyóirat mindössze egy évet élt, tíz száma jelent meg.

Klebelsberg a közművelődés érvényességi körét hol szűk, máskor tág értelemben szabta meg. Szűken értelmezte, amikor megalakította a magyar kormány által, Károlyi Mihály elkobzott birtokaiból létesített Nemzeti Közművelődési Alapítványt, amely elsősorban a népiskolai és egyetemfejlesztési program megvalósítását szolgálta. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium költségvetésének tárgyalásakor, 1925. november 25-én, a Nemzetgyűlés előtt tartott beszédében viszont a kulturális élet valamennyi területét és ágazatát a fogalom alá rendelte.¹⁸ A kultúrpolitika kettős mércéjét jelzi az is, hogy Klebelsberg 1924-ben nem a kormányzat által működtetett Iskolánkívüli Népművelés Országos Bizottság, hanem a liberális színezetű Országos Közművelődési Tanács előtt jelentette be az iskolán kívüli népművelési törvény megalkotásának szükségességét.¹⁹ Négy évvel később, 1928-ban a III. Egyetemes Tanügyi Kongresszuson ismét elhangzott a törvényalkotás szükségessége. A kongresszuson folyó parttalanná vált vita okán azonban most sem került a parlament napirendjére. A törvény megalkotásáig még fél évszázadig, 1976-ig várni kellett.²⁰

Hóman Bálint kultuszminisztert is foglalkoztatta a törvényhozás. Figyelme azonban a közművelődés komplexitásának, plurális szerkezetének törvényi szabályozására törekvése helyett az egységes nemzetnevelés megteremtésének irányába fordult. A Képviselőház 1933. május 31-i ülésén tartott beszédében a következőket mondta: „A nemzetnevelés problémáját taglalva, úgy látom, hogy a XIX. század specializáló irányával szemben korunk feladata a nemzeti élet szintézisének megteremtése. Minden értéket egységbe kell foglalnunk, de ez a szintézis nem formalisztikával, nem szabályokkal, hanem csak szelekcióval és neveléssel történhetik”.²¹

Az 1945 utáni egy-két év:

„Virágozzék minden virág!” – „... Holnapra megforgatjuk az egész világot!”

Az 1940-es évek első felében a közművelődés szó nem lelhető fel a napilapok és folyóiratok hasábjain. Megjelentek és szaporodtak azonban a világháborút lezáró évtized második felében



Klebelsberg Kuno az 1900-as évek elején

¹⁶ Báró Wlassics Gyula elnöki megnyitó beszéde. In: T. Kiss T (1993), i. m. 203. o.

¹⁷ i. m. 204–205. o.

¹⁸ i. m. 537–555. o.

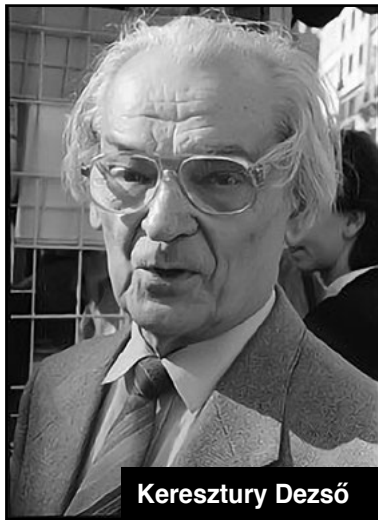
¹⁹ Klebelsberg Kuno kultuszminiszter törvény-tervezete az iskolánkívüli népművelésről. Az Országos Közművelődési Tanács közgyűlés. *Közművelődés*, 1924. 144–148. o.

²⁰ T. Kiss T (é.n.): A felnőttoktatás törvénybe foglalásának kísérleteiről, a közművelődési törvény megalkotásáig. In: *Művelődéstudomány. Tanulmányok és kronológia a magyar nép művelődésének, életmódjának és mentalitásának történetéből*. II. (Szerk): Gelencsér Katalin. Budapest, Magyar Művelődési Intézet – Mikszáth Kiadó, 703–723. o.

²¹ Hóman B (1938): *Művelődéspolitikai*. Budapest, Magyar Történelmi Társulat, 103. o.

²¹ Hóman B (1938): *Művelődéspolitikai*. Budapest, Magyar Történelmi Társulat, 103. o.

a 'szabad' jelzővel ellátott elnevezések. A koalíciós kormányba a Nemzeti Parasztpárt által delegált Keresztury Dezső vallás és közoktatásügyi miniszter 1945–1947-ben támogatta a debreceni egyetemi professzor, Karácsony Sándor törekvését, akinek nevéhez köthetik a szabadművelődés: vagyis a demokrácia, a központilag diktált „iskolán kívüli népművelés” megszüntetése.²² Megalakult az Országos Szabadművelődési Tanács. A Tanács szakmai folyóirata Karácsony Sándor főszerkesztésében, 1947. január és 1948. október között Új Szántás címen jelent meg. Helyi szinteken is megszerveződtek a viszonylag autonóm módon működő Szabadművelődési Tanácsok, amelyek szakmai kiadványokat adtak ki.²³



Keresztury Dezső

A Kereszturyt váltó, a kommunistákkal erősen szimpatizáló Ortutay Gyula, az „alulról kell építkezni” gyakorlat és a „virágozzék minden virág” szemlélet jegyében, jelentős előnyöket biztosított a szovjet hadsereg által megszállt Magyarországon mindinkább teret nyerő kommunista eszmeáramlatnak.²⁴ Az irányzat orgánuma a 'szabad' előtaggal illetett, 1945 márciusától megjelenő, *Szabad Nép* címen kiadott politikai napilap, amely 1956-os forradalom leverését követően a *Népszabadság* nevet vette fel. Az elnevezés túlélte az 1989/90. évben bekövetkezett rendszerváltást. A napilap utolsó számai 2016 októberében jelentek meg. „Holnapra megforgatjuk az egész világot” – skandálta hittel és lelkesedéssel Magyarország fiatal nemzedékének radikális csoportja. A fiatalok őszinte tenni akarása azonban becsatornázódott a Magyar Kommunista Párt/Magyar Dolgozók Pártja (MKP/MDP) tejhatalomra törő törekvéseibe. A kormányzásra került MDP uralta Országgyűlés 1949-ben az alkotmányban rögzítette a kultúra szocialista jellegét.

Az új világ megteremtéséhez azonban elengedhetetlenül szükségessé vált a magyar nép (át)nevelése. A kultúrpolitikai törekvés nem új: Klebelsberg is úgy vélte, hogy „a politikai demokrácia nem lehet üdvös egy nemzetre akkor, ha a kultúr-demokrácia nem készíti elő. Csak olyan nemzetnek a tömegei dönthetnek öntudatosan sorsukról, amelyeknek megvan ehhez az intelligenciájuk”.²⁵ A kultuszminiszter szerint a régi passzív, negatív és destruktív magyar típusok helyett az aktív, pozitív és produktív ember kialakítására kell törekedni.²⁶ Vagyis céltudatos tevékenységgel lehet (demokráciára, szocialistává) „érlelni” a népet.

A nép (át)nevelésre vállalkozott a kommunista Révai József is, aki 1949 és 1953 között a kultúra teljhatalmú diktátoraként, az MDP KV titkáráként, egyben népművelési miniszterként meghirdette a – „tartalmában szocialista, formájában népies” – populáris kulturális forradalmi programot. A nép átnevelését szolgáló eszközzé lett: a látványos tömegrendezvények szervezése, szocialista embertípus kialakítását és az új erkölcs megteremtését előmozdítani hivatott számos népies alkotás és program (különös tekintettel a filmművészetre), az egyénre gyakorolt „intenzív nevelési módszer”, a gunyoros hangvételű, agitáció: a „csaszтусka”.²⁷

Az (át)nevelés fontos alapintézményei, helyi bázisai a népművelő/népművelő által igazgatott, kisebb településeken kocsmákból átalakított – Kodály Zoltán tiltakozása ellenére – kultúrotthonoknak nevezett intézmények lettek.²⁸ A társadalmi szerkezet drasztikus, szovjet típusú át(de)formálása, az államosítások, ki-telepítések, internálások, vagyonekobbzások, koncepciós perek, a kultúra propagandisztikus szintre süllyesztésének következménye pedig az 1956 októberében kirobbant forradalom.

A Kádár-korszak:

„Aki nincs ellenünk, az velünk van.” – „3T”

A forradalmat a szovjet Vörös Hadsereg kíméletlenül leverte. Hatalomra került Kádár János, és kezdetét vette az 1989-ig nevét viselő korszak. A rezsim első másfél évtizedében megmaradtak, sőt gyarapodnak a 'nép' előtaggal kezdődő szavak: népköztársaság, néphatalom, népakarat, népbíróság, néphadsereg, népi ellenőrzés, népünnepély, népuralom, népgazdaság. Megmaradt a népművelés kifejezés is, hiszen a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) 1958-ban elfogadott új kultúrpolitikai határozata továbbra is fontosnak tartotta a nép nevelését, mert annak elhanyagolásában látta a forradalom kitörésének egyik okát. A kommunista párt ragaszkodott a kulturális forradalom folytatásához, de már „tartalmában szocialista, formájában realista” tematikával. Gyakorolták a szubjektív megítélésnek kitett, megengedő liberalizmust és az egyoldalú, így bármikor visszavonható tolerancia alapján álló, nem pedig a szellemi partnerek autonómiájának, szabadságának elismerésén nyugvó „kontúrtalanságot” biztosító 3T-elvét: támogatás, tűrés, tiltás. A nemzetközi feltételrendszer közegeben a tiltás egyszerre volt hivatva a kulturális folyamatok „kézben tartásának” demonstrálására, s ezzel paradox módon, éppen a legnagyobb szabadságfok biztosítása, de egyben a fennmaradt politikai ortodoxiák követelményrendszerének érvényesítése is.²⁹ A kormány az 1956-os forradalomban aktív részt vállaló, „bűnös” Népművelési Intézet helyett létrehozta a Népművelési Intézetet. Az 1960-as években meghirdeti a népművelés alapintézményének tartott kultúrház-építési programot. A korszak szemléletére jellemzően, néhány központilag megrendelt típusú alapján

²² Vö.: A „Debreceni Iskola” neveléstudomány-történeti vázlata. (2007) Karácsony Sándor és korszaka a debreceni egyetemen. (szerk): Brezinyánszky László. Budapest, Gondolat Kiadó, 183–247. o.

²³ Dokumentumok a szabadművelődés történetéhez (1945–1949). (1988) (Összeáll. és bev.) Dancs Istvánné. Budapest, Kossuth Könyvkiadó

²⁴ Vö.: Ortutay Gy (1949): *Művelődés és politika. Tanulmányok, beszédek, jegyzetek.* Budapest, Hungária Könyvkiadó

²⁵ Gróf Klebelsberg Kuno beszédei, cikkei és törvényjavaslatai 1916–1926. (1927) i. m. 365. o.

²⁶ Klebelsberg Kuno: Reálpolitika és neonacionalizmus. *Pesti Napló*, 1928. január 8.

²⁷ Vö.: Bolvári-Takács G (2011): *A művészet megszelídítése.* Folyamatok és fordulatok a művészetpolitikában, 1948–1956. Budapest, Gondolat Kiadó

²⁸ Vö.: Halász Cs (2013): *A nép művelése. Agitáció és propaganda a népművelésben a Rákosi-rendszer idején.* Budapest, MNL Pest Megyei Levéltár

²⁹ T. Kiss T (2002): *Fordulatok-folyamatok. Fejezetek a magyar kormányok kultúrpolitikáiról 1867–2000.* Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó, 63. o.; Eörsi L (2008): Ideológiai pragmatizmus és (Ön)cenziúra. A három „T” kultúrpolitikája. *Világosság*, 11–12. szám, 73–96. o.

– továbbra is tömegrendezvényekben gondolkodó szemlélettel – számos, csupán nagyteremmel rendelkező intézmény épült az országban.³⁰ Az 1960-as években a Népművelési Intézet szaklapot alapított. A *Népművelési Értesítő* című folyóirat azonban az 1970-es évek közepén megszűnt. Megmaradt viszont az 1954-től havonta megjelenő szakmai folyóirat, a *Népművelés*, amelyet 1989-ig, a rendszerváltásig adtak ki.

Az 1950-es évek „fényes szelek” radikális, homogén baloldali generációját, a differenciált ’68-as nemzedék új baloldali, sőt jobboldali (lásd a szegedi CPG együttest) radikalizmusa követte. A politika nyugtalan a nyugatról beszűrődő (kulturális) jelenségek miatt. Az egyetemisták körében, Magyarországon is jelentkezik a Mao-kultusz. Gyarapodtak az alulról induló, spontán kezdeményezések (különösen a beat-zenekarok köré szerveződő rajongók táborai, a táncházak, az ifjúsági klubok, amatőr alternatív művészek és művészeti csoportok tevékenységei). Az ország nagyobb városaiban megjelentek a csövesek és a punkok. Új, különféle, „falakon túli” közösségek kezdtek formálódni. A jelenségek arra késztetik a hatalom kultúrpolitikáját, hogy – hasonlóan, mint az 1950-es években – megpróbálja ezeket az új törekvéseket bevonni, integrálni a saját rendszerébe.³¹

Az MSZMP Központi Bizottsága 1974. március 19-20-i ülésén úgy döntött, hogy bevezeti a szocialista közművelődés fogalmát. Az állampárt ideológusai, az értelmiség meghatározó személyiségei is egyetértettek a népművelésről közművelődésre váltással. Számos kiadvány és sok jeles (felsorolva is terjedelmes helyet elfoglaló) személyiség által jegyzett tanulmány jelent meg ebben az időszakban. A szerzők támogatták a kommunista párt kultúrpolitikájában jelentkező „változást”.³² A népművelést közművelődésre cserélő kultúrpolitika ugyanis azt sejtette, hogy megszűnik a nép „felülről” történő művelése, helyette a köz „alulról” történő kezdeményezése lesz a meghatározó, s a központi irányítás helyett a decentralizáció válik majd döntő tényezővé. Hermann István filozófus és a közművelődés értelmezésével megbízott munkacsoportja azonban nyíltan megfogalmazta – ezzel szűk ideológiai keretek között tartotta/szorította a gondolkodást és a működtetést –, hogy a szocialista „közművelődés [nem más, mint] a különböző irányú társadalmi szükségletek fejlődése folytán, a kulturális forradalom kiteljesedése”. Vagyis továbbra is napirenden maradt a nép szocialista (át)nevelése, csak más szerkezetben és módon.³³ A definíció szerint: „a szocialista közművelődés a jelenlegi társadalmi, politikai és kulturális viszonyaink között kialakuló, a meglévő művelődési igényszintekre épülő, a szocialista társadalom fejlődésének érdekeit, a kulturális forradalom és az egyén önkifejtését egyszerre szolgáló iskola melletti és iskolán, valamint szakképzésen túli, önkéntességet és tudatoságot feltételező, állandó, nevelő, művelő, személyiségformáló

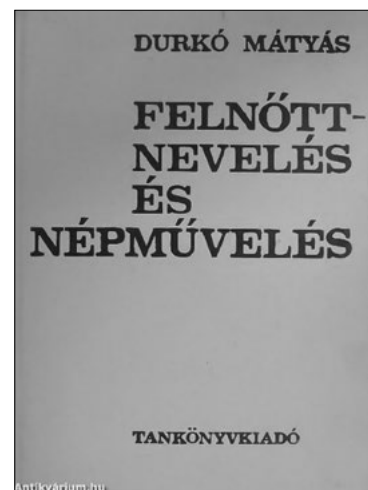
tevékenység, amely a társadalom tagjai részéről a társadalom tárgyiasodott tudásának megszerzésére és saját személyiségük (képességeik, tulajdonságaik) sokrétű kiteljesítésére irányul”.³⁴

A kormányzat és az uralkodó ideológia által jóváhagyott populista szocialista (átnevelő) közművelődés, állami szintű megvalósításához (anyagi feltételeket is biztosító) törvényre volt szükség. A közművelődésről szóló 1976. évi V. törvényt, Pozsgay Imre kulturális miniszter előterjesztésében, 1976 októberében elfogadta az országgyűlés. (Érdekesség, hogy az 1976-ban megjelent *Kulturális intézmények és szervezetek Magyarországon* című lexikonban a közművelődés szó még csak fejezetcímként, és nem címszóként szerepel).³⁵ A törvény jellegzetessége volt, hogy a szocializmust, a szocialista emberideált helyezte a középpontba, ennek megfelelően a közművelődést is ennek az eszmének a szolgálatába állította. Tartalma általános jellegű, nem tért ki több lényeges kérdésre, mint például a kulturális javak védetté nyilvánítására, a könyvtár szerepére, a régészeti védelemre vagy a muzeális intézmények feladatára. Foglalkozott az oktatási, közművelődési intézményekkel és a közművelődés irányításával. A kultúrpolitika irányítójaként egyértelműen és kizárólagosan az államot határozta meg.

Az MSZMP KB közművelődési határozata és a törvény megjelenése maga után vonta új szervezetek megalakítását, a meglévők elnevezéseinek megváltoztatását. A kultúrházak művelődési otthonok/házak/központok lettek. 1974-ben létrejön az Országos Közművelődési Alap. A Népművelési Intézet közművelődési folyóirataként megjelenik a *Kultúra és Közösség*, amely rendszerváltás után, egymást váltó kiadók segítségével, napjainkban is él. A törvény szellemében átalakul a Népművelési Intézet léte és elnevezése is. Az Intézetből 1980-ban kivált a Művelődéskutató Osztály, amely önálló Művelődéskutató Intézetté alakult, majd 1986-ban a Művelődéskutató Intézet és a Népművelési Intézet összevonásával létrejött az Országos Közművelődési Központ. Megalakul az Országos Közművelődési Tanács, helyi szinteken létrejönnek a Közművelődési Bizottságok, a főhatóságnál a Közművelődési Főosztály mellett, Közművelődési Koordinációs Titkárságot is felállítanak, amely háttérintézményeként szolgálja az Országos Közművelődési Tanácsot, megalapítják és gondozzák a Belföldi Közművelődési Ösztöndíjat. A szakmai munkákat megjelentető Népművelési Propaganda Iroda pedig felvette a Múzsák Közművelődési Kiadó elnevezést, amely a rendszerváltás után Vita Kiadó néven rövid ideig még működött.

A szocialista közművelődés kapcsán az 1980-as évektől a szocialista jelző egyre több kérdést fogalmazott meg. Például: mit jelent a szocialista életmód? Mit tartalmaz a szocialista szórakoztatás és szocialista módon való szórakozás? Mit tartalmaz a szocialista életmód? Mitől szocialista egy közösség, brigád? A kérdésekre nem érkeztek elfogadható magyarázatok.

Az 1960-as évektől bontakozott ki a közművelődési szakemberképzés új struktúrája is. A Durkó Mátyás által elindított



³⁰ T. Kiss T (2000): *A népnevelőtől a kulturális menedzserig. Fejezetek a népművelőképzés fejlődéstörténetéből*. Német Népfőiskolai Szövetség Nemzetközi Együttműködési Intézete – Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó, 67. o.

³¹ i. m. uo

³² Ld még: *A közművelődés helyzete és fejlesztésének feladatai*. Válogatott dokumentumok gyűjteménye. (1976)(Szerk) Herczeg F, Villangó I. Országos Közművelődési Tanács, Budapest; *Közművelődési kézikönyv*. (1977) (Szerk): Füleki J, Herczeg F. Budapest, Kossuth Könyvkiadó

³³ *A közművelődés helyzete és fejlesztésének feladatai*, i. m. 66. o.

³⁴ uo. 71. o.

³⁵ *Kulturális intézmények és szervezetek Magyarországon*. Lexikon. (1976). (Főszerk): Bíró V. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 176. o.

szakemberképzés Magyarországon a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen, 1956 végén kezdődött, majd az 1960-as évektől valamennyi tanítóképzőben és tanárképző főiskolán, valamint Budapesten az Eötvös Loránd Tudományegyetem is létjogosultságot nyert. Durkó nemcsak megalapította és bevezette a felnőttkori tanulókkal és közművelődéssel foglalkozó szakemberek képzését, hanem az 1968-ban megjelent *Felnőttnevelés és népművelés* című könyvével lerakta az andragógia diszciplína alapjait is.³⁶ A képzés kulturális elvárások/kényszerek, mennyiségi szemlélet miatt, a tudományos kimunkátlanság és valóságos innováció hiányában azonban túlélésre törekedett. „Megújulásait” jelzik az oklevélben beírt, végzettséget igazoló elnevezések: népművelő, közművelődési és népművelési előadó, majd a rendszerváltás (1989/90) után művelődésszervező, művelődési (kulturális) menedzser.³⁷ 2006 után a felsőoktatásban bevezetett bolognai szerkezetben a rövid életet megélt andragógus BA képzést – amelynek egyik szakiránya volt a művelődésszervező – felváltotta a közösségszervező szak.

Rendszerváltás:

„Valami ismeretlen felé, elébe – sodródunk vagy törekszünk?”³⁸

Az 1989/90-es rendszerváltozást követő évtizedekben jelentős társadalmi mozgásokra, átalakulásokra került sor, melyek hatással voltak a közművelődésre is. Magyar Bálint művelődési és közoktatási miniszteri időszakában elfogadásra került a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény volt, amely hatályon kívül helyezte az 1976. évi V. törvényt. Az országgyűlés tisztázta az állam és a közművelődés viszonyát, meghatározta az állam és az önkormányzatok felelősségvállalásának mértékét és a közművelődési intézmények tulajdonát, tulajdonosait. Konkrét célokat írt elő, kitért a civil szféra fontosságára, szerepvállalására. Megfogalmazta az egyének és közösségek művelődéshez való jogát, fontos célja volt továbbá a pénzforsorások arányos elosztásának meghatározása.

Míndeközben észrevehetően csökkent a 'közművelődés' kifejezés gyakorisága a folyóiratokban és napilapokban, egyre ritkábban, vagy igencsak ellentmondásosan fordult elő a kulturális narratívákban és a mindennapi gyakorlatban. Az 1990-es évektől a 'köz' előtag helyett, előtérbe kerülnek a 'magyar' és a 'nemzeti' jelzők. (Magyar Művészeti Akadémia, Nemzeti Kulturális Alap, Nemzeti Filmalap, Nemzeti Közzolgálati Egyetem... Nemzeti Dohánybolt stb.) Az Országos Közművelődési Központ nevéből 1992-ben kikerült a közművelődés szó, átalakul Magyar Művelődési Intézetté, amely 2008-ban Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus, 2013-ban pedig Nemzeti Művelődési Intézet lett. A közművelődési központok helyett létrejöttek az úgynevezett kulturális központok, amelyek tevékenységei és feladatai települési, kerületi szintű biztosítása mellett több egymással határos járássra, egy vagy több megyére terjednek ki. A budapesti székhelyű Nemzeti Művelődési Intézet 2016-ban jogutód nélkül megszűnt, pontosabban átkerült az NMI Művelődési Intézet Nonprofit Kft., azaz a Lakitelken működő népfőiskolai alapítvány tulajdonába, ahol 2018-ban ünnepélyesen lerakták a Művelődési Intézet alapkövét. Az intézet létesítésének alapvető feladata – hangzott el az ünnepségen – a közösségi művelődés

jelen folyamatainak kutatása és szakmai utánpótlásának biztosítása. A kultúrpolitika a közművelődés komplexitásának és a plurális szerkezetének fejlesztése helyett, a „centrális előtér” jegyében, a keresztény értékekre hivatkozó, egységes (központosított) nemzetnevelésre helyezte a hangsúlyt.

A közművelődés kutatására utójára 1996-ban, mintegy 20 millió forint nagyságrendben, az MTA Szociológiai Kutatóintézet *Magyarország kulturális állapota* című, országos kiterjedésű projekt keretében került sor. A rendszerváltás utáni években még fontos célként megfogalmazott és szorgalmazott élethosszig tartó tanulás (lifelong learning) a 2010-es évtizedben már alig-alig kerül említésre. A kutatások leszűkültek az információk gyűjtésére, a Lakitelek Népfőiskola koordinálásával szerveződő Kárpát-medencei – már nem „határon túlnak nevezett” –, magyar/nemzeti értékeket feltáró kollégiumok munkálkodásaira, a Kárpátalján, Erdélyben, a csángók között, a Délvidéken, a Felvidéken, az Őrvidéken és a Muravidéken folyó ténykedésekre. Szakmai kiadó hiányában a csekély számú publikációk megjelenéséhez csupán néhány folyóirat, az NMI Művelődési Intézet interdiszciplináris online kiadványa, a *Kulturális Szemle*, a negyedévenként megjelenő *Kultúra és Közösség* periodika, valamint egy-két vidéki orgánus (*Debreceni Szemle*, *Zempléni Múzsza*, *Művelődés Népfőiskola Társadalom*) nyújt felületet.

A hazai közművelődés „új világát”, a „panem et circenses”-re emlékeztető populáris, „tömegemberre” irányuló, pálinkákat, borokat, söröket népszerűsítő, a különféle ételek készítését propagáló gasztronómiai fesztiválok, események: falunapok, sátoros ünnepek, hagyományörző játékok, könnyűzenei koncertek, futóversenyek növekvő száma kezdi kitölteni. Jelentős támogatása van a tömegszórakoztató programoknak, a gondtalan kikapcsolódást segítő „wellness” hétvégéknek. A „községi művelődést látványelemként színesítik” a különböző fantáziánéven rendezett, ilyen-olyan „kutatók”, „könyvtárak”, „fürdők”, „múzeumok”, „templomok”, „színházak”, „kávéházak”, „modern gyárak” stb. éjszakai néven hirdetett programok. Háttérbe szorulni látszanak a művelődés lényeges építőkövei, a 'köz' előtaggal kezdődő szavak és tevékenységek. Gyakorta szimpla létükért küzdenek az autonóm civil szervezetek és az országot behálózó, alulról szerveződő népfőiskolák közösségei.

A 'köz' előtaggal kezdődő szavaink és tevékenységeink nemcsak a magyar nyelvben, de a társadalmunkban is jelentős helyet, sőt meghatározó szerepeket tölthetnek be. „Az enyim, a tied mennyi lármát szüle, Miolta a miénk nevezet elüle” – írta Csokonai Vitéz Mihály az 1790-es években „Az estve” című versében. Talán nem járunk messze az igazságtól, amikor azt mondjuk, hogy történelmünk során, hazánk állapotának, társadalmunk fejlődésének és jövőbeli létezésének „lakmusz papírai” voltak/lesznek a 'köz' előtaggal kezdődő szavak és tettek. A problémák mindig akkor támadtak, amikor tartalmukat vesztítették, mellőzésre kerültek vagy a politikai propaganda eszközeivé váltak.

³⁶ Vö.: T. Kiss T – Tibori T (2015): *Az önépítés útjai. Durkó Mátyás munkássága*. Szeged, Belvedere Kiadó

³⁷ T. Kiss T (2009): Túlélés, alkalmazkodás és/vagy innováció. Egy felsőoktatási szakemberképzés kimunkáltságának kényszereiről, ellentmondásairól és lehetőségeiről. *Kultúra és Közösség*, 2. szám, 7–19. o.

³⁸ Petri György: Valami ismeretlen című versének kezdő sorai.

³⁹ Letették az NMI Művelődési Intézet épületének alapkövét Lakiteleken: <https://www.sonline.hu/.../letettek-az-nmi...> [Letöltve: 2018.10.16.]

Az életmód kultúrája

Részlet Maróti Andor: *Amit a kultúráról tudni érdemes című tanulmánykötetéből*

Hankiss Elemér a „Diagnózisok” című könyvében kijelentette, a „magas kultúra” területén nemzetközi viszonylatban is kiemelkedő kultúránk színvonala, a mindennapi élet kultúrájában azonban elmaradott. Ő akkor az utóbbit a viselkedés-kultúra alapján minősítette, a köszönési és megszólítási formák zavaraira, az udvariasság és az egymással törődés elhanyagolására, az önkéntes feladatvállalások hiányaira és a közéleti viták alacsony színvonalára utalva.¹ Látszólag az érvelése megalapozott volt, de figyelmesen átgondolva e megállapításait észrevehető, hogy a kétféle kultúra vonatkozásában nem azonos alapot tett számításba. Az elsónél alkotók teljesítményeit, a másodiknál társadalmi tapasztalatokat vett figyelembe. Ha a „magas kultúra” elsajátításának társadalmi tapasztalatát minősítette volna, aligha mondta volna azt kiemelkedőnek. Így világosabbá válhatott volna – a kettő összefüggése alapján – hogy mi az oka az említett „elmaradottságnak”.

Persze kérdéses, lehet-e általánosítani az ilyen minősítést a társadalom egészére? Valószínű, hogy az életkörülmények eltérő volta az életmódban is megmutatkozik. És nemcsak a különböző társadalmi rétegek közti szintkülönbségre lesz ez jellemző, hanem az egyes területi adottságok másságára is. Ahol kedvezőbbek a gazdasági feltételek, ott az életmód is magasabb szintű lehet. Ezért szerencsésebb itt az ilyen differenciáltságot mellőzve csak arról szólni, hogy az életmód egyes területein mi okozhatja a kulturális szintek alakulását.

Az áttekintés rendszerezettségéhez a következő szükségleteket kell számításba venni: az emberi szervezet fenntartása a táplálkozással, egészségének megőrzése pihenéssel, mozgással, higiénával, öltözködéssel, életkörülményeinek biztonsága lakásával, annak rendezettségével, emberi kapcsolatainak harmonikus fenntartása, közéleti kiszélesítése, az erkölcsi, jogi szabályok betartása, a személyes adottságok, készségek, képességek fejlesztése az egyén által választott életcélok megvalósítása érdekében. Valamennyit egy kapcsolat határozza meg: az, hogy a természeti alap hogyan alakul át kultúrává. Másképpen szólva: az életmód „a létfenntartás minőségében valósul meg”.²

Mennél fejlettebb ebben a kulturáltság, annál magasabb szintű lesz az ember élete. Ehhez az irányultsághoz kell azonban a tudatos életvitel, az a törekvés, hogy ne legyen valaki ösztöneinek, indulatainak a rabja, s ne kövesse gépiesen a körülötte levő viselkedés-mintákat, gondolkodási sablonokat, hanem igyekezzen önállóan véleményt alkotni, anélkül, hogy abban elfogultság, előítélet, felületesség vezetné. Egyébként megállapítható, hogy az életmód különböző vonatkozásai gyakran

egymásba fonódnak, s nem lehet azokat egymástól teljesen elválasztani, mert kölcsönösen meghatározzák egymást.

Általános emberi tapasztalat a táplálkozás és az egészség összefüggése. Mindenki tudja, hogy a szokássá váló mértéktelen evés elhízást okoz, ennek ellenére, kevesebben veszik figyelembe, hogy ennek káros hatása van az egészségre. Hasonló a helyzet az alkohol fogyasztásával; kis mértékben még élvezetet kelt, nagyobb mennyiségben azonban tönkre teszi az ember egészségét. Hasonló kapcsolódást találunk az életmód más területén. Vegyünk egy másik példát: a lakáskultúrát. A lakás olyan tere az életvitelnek, amely állandóságával meghatározza a közvetlen környezet harmonikus vagy diszharmonikus (azaz rendezett vagy rendezetlen) voltát. Ez befolyásolja az ember hangulatát, közérzetét, szokásait is, de nemcsak a tárgyak összehatásával, hanem az ott élő személyek viselkedésével, véleményváltásával is. A család tagjai akaratlanul is meghatározzák tagjainak az életformáját, magatartását, gondolkodását. Lehetnek ugyan közöttük bizonyos különbségek ebben a vonatkozásban, de mégis igazodniuk kell egymáshoz bizonyos mértékig. E folyamat alakulásáról Losonczi Ágnes így írt: „Minél inkább egy helyiségre szűkül le a lakás funkciója, minél szűkebb az élettér, és minél egységesebb belső berendezése, annál kevésbé differenciálódhat a köznapi életvitel, annál inkább leszűkül a bonyolultabb, gazdagabb élettevékenységek tere és lehetősége. És tartalmilag minél szűkebb a mindennapi élel belső környezetének kerete, annál nagyobb az együtt élőknel a konfliktus gyakorisága és kialakulásának lehetősége. A belső feszültséget a külső szűköség szorítja; és fordítva, minél több teret kapcsolnak be a mindennapi életbe, annál inkább differenciálódhatnak az életvitel funkciói, bonyolultabbá válnak a tevékenységek, jobban igazodhatnak az egyén szükségleteihez, alkalmazkodhatnak az egyéni kedvtelésekhez, könnyíthetnek, egyszerűsíthetnek, szabaddá vagy szabadabbá tehetnek időben, térben”.³ A lakás nagysága, berendezési tárgyainak minősége persze függ az ott lakók anyagi helyzetétől. De az imént idézett megállapítás arra figyelmeztet, hogy az milyen hatással lehet az emberek viselkedésére.

Egyébként a viselkedés kulturáltsága is kettős értelmű: egyrészt kifejezi az egyén fejlettségét, másrészt pedig a többi emberhez fűződő viszonyát. Noha ez utóbbit mindenütt meghatározzák azok a normák, amelyeket az adott társadalom elvár a hozzá tartozóktól, tapasztalható, hogy ezeket a szabályokat sokan mégsem tartják be. Mi lehet az oka ennek? A régi közösségi életformában az ott élők szigorú követelmények tartották össze, ha valaki ezektől eltért, nemcsak a közösség büntetését, de a közösségből való kizárást is megkapta. A modern társadalmak differenciált kapcsolatrendszerrel a viselkedés normáinak betartását is bizonytalanná teszi. Az eltérő helyzetekben sokszor nehéz megítélni, mit kellene tenni, hogy az egyrészt eredményes, másrészt a társadalom elvárásainak

¹ Hankiss Elemér: *Diagnózisok*. Magvető Kiadó. 1982.

² Losonczi Ágnes: *Az életmód az időben, a tárgyakban és az értékekben*. Gondolat Kiadó. 1977. 323. o.

³ Uo. 415. o.

megfelelő legyen. Ebből következik, hogy gyakori a szabályszegő magatartás. Nemcsak a bűnelkövetéssel, de a másokkal szemben gyakorolt viselkedéssel is. Udvariatlanság, grombaság, erőszakosság, a másik fél megvetésének kifejezése – mind a kulturátlanság jele. Hankiss Elemér egy 1974-ben végzett értékszociológiai vizsgálatot ismertetve írt arról, hogy arra a kérdésre, milyennek látják a megkérdezettek önmagukat és másokat, a többség „önmagát béketűrő, családserető, együttérző, vagyis alapvetően szociális beállítottságú, szociális érzelmű embernek tartotta”. Ezzel szemben „embertársait viszont meglehetősen önző, anyagi, képmutató, gőgös, erőszakos, rosszhiszemű, garázda, modortalan, vagyis alapvetően antiszociális beállítottságú embereknek” mondta. Az önmagukban és másokban felfedezett antiszociális tulajdonságaik aránya nagyjából 1:10-hez volt.

A saját életnek és a többi ember életének eltérő megítélése a környezet gondozottságán is lemérhető. Évtizedekkel korábban számolt be egy könyv erről hazai viszonylatban. Kozma Ferenc írta: „Utcáink piszkosak, szemetesek, közterületeink elhanyagoltak. Új lakótelepeinken is rohamosan nőnek a környezeti ártalmak: a zaj, a por, a levegő egyéb szennyezettsége... A lakóházak belülről lekopottak, egyes munkahelyek zsúfoltak, zajosak. A családi otthonok nagy része célszerűtlenül van berendezve, túlnépesedett, sajnos az újonnan épített lakónegyedekben is... Ez a rohamosan elharapódzó, tömeges kulturátlanság és piszok rendkívüli módon rontja az egyéni és társadalmi jólétérzet határfokát”. Viszont „aki kulturált, igényes környezetben él, annál nem nehéz elérni, hogy munkája során is a minőséget részesítse előnyben”.⁵ A 80-as évek elején rajzolt helyzetkép nem volt mindenütt jellemző, a probléma mégis tipikus volt. Ahogy ma sem mondható, hogy az ilyen állapot teljesen eltűnt volna. Ma is gyakori az utcán eldobált és a környező erdőkben, tavakban felhalmozott szemét, mintha sok ember véleménye lenne: ez már nem tartozik ránk, nem a mi felelősségünk. Persze az is lehetséges, hogy egyesek ezt nem is tartják rossznak, megszokták, hogy gondozatlan környezetben élnek.

Az egyéni és a közösségi lét diszharmonikus voltára vall egy napjainkban rohamosan terjedő divat: a tetoválás. Régen ez a börtönviselt emberek, bűnözők közt volt inkább szokásos. Ma az élsportolók és a szórakoztató zenét játszóknak közt terjed, jelképezve a különleges képességeiket. Feltehetően őket akarja követni sok fiatal, ám nemcsak a férfiak, hanem a nők között is. Számukra ez olyan megkülönböztetésnek számít, ami kiemelheti őket az emberek többségéből. Csakhogy az ilyen jelek viselése éppenséggel nem az egyéniségről, hanem az önállóságról tanúskodik. A tetovált ember nem bízik abban, hogy a tudásával, képességeivel emelkedik ki a nagy átlagból, ezért kell olyan jelzést viselnie, ami – véleménye szerint – rendkívüliségével pótolja ezek hiányát.

Látszólag nem tartozik az életmód körébe a szabadidő eltöltése, valójában ez mégis jellemző mindenkire, mert nemcsak a lehetőségeit, de az igényeit is mutatja. Néhány évtizeddel ezelőtt találkoztam Budapesten Alan Sapura úrral, aki az Egyesült Államokból érkezett, és az Illinois városában működő egyetem tanára volt. Elmondta, olyan szakembereket képeznek, akik szabadidős intézményeket terveznek, de nem építészként., Azt tanították, hogyan lehet a helyi szükségletek és igények felmérésével szabadidős programokat készíteni. Elgondolkoztatott, amikor azt mondta: „ti még nem tudjátok, milyen nagy gond a szabadidő”. Először nem értettem, mire céloz, mert ezt mi úgy fogtuk fel, legyen minél több szabadon felhasználható idő,



Tetovált japánok 1870-ből

aztán mindenki majd eldönti, mire fordítja. Ha gond van vele, akkor az csak a lehetőségek korlátozottságából adódhat. Akkor vezették be nálunk a munkahelyeken a szabad szombatot, amiről feltételeztük, megnövelheti a művelődésre fordítható időt. Hamarosan csalódnunk kellett, mert az emberek többsége a szabadidőt is munkával töltötte el. Vagy önként vállalt munkával a többlet keresetért, vagy az otthon végzendő házimunkával, esetleg az akkor terjedő szokással, a hétvégi telken, házban szükségesnek mutakozó munkával. Mások a hétvégét pihe-néssel („semmittevással”) töltötték, amibe belefért a televízió szórakoztató adásainak nézése is. Művelődésre alig volt igény.

Kezdtém megérteni, mire gondolt Sapura úr, amikor azt mondta, „nagy gond a szabadidő”. A képet teljesebbé tette egy amerikai szerző, Christopher Lasch könyve a középiskolákról. „A diákok képtelenek érdeklődni bármi iránt, ami túlmutat a pillanatnyi tapasztalaton”. „A diákok ahhoz szoktak, hogy szórakoztassák őket. Ha unatkoznak, egyet fordítanak a sáváltón, és másik csatornát keresnek a televízióban”.⁶ Ezt olvasva nem volt meglepő egy nemzetközi felmérés beszámolója, amely azt vizsgálta, hogyan függ össze a televízió előtt eltöltött idő az iskolai eredményekkel. A kapott eredmények két ország fiataljainál mutattak ki azonosan nagy időmennyiséget a televízió nézésében: napi 5 órát. Az összehasonlítást azonban nehezítette, hogy amíg Dél-Koreában ez jó tanulmányi eredményekkel párosult, az Egyesült Államokban rosszal. A magyarázatot a nézett televíziós adások tartalma adta meg: a koreai fiatalok

⁴ Hankiss Elemér: Érték és társadalom. Magvető Kiadó. 1977. 265-278. o.

⁵ Kozma Ferenc: Az emberi tényező a gazdasági fejlődésben. Kosuth Könyvkiadó. 1981. 237-240. o.

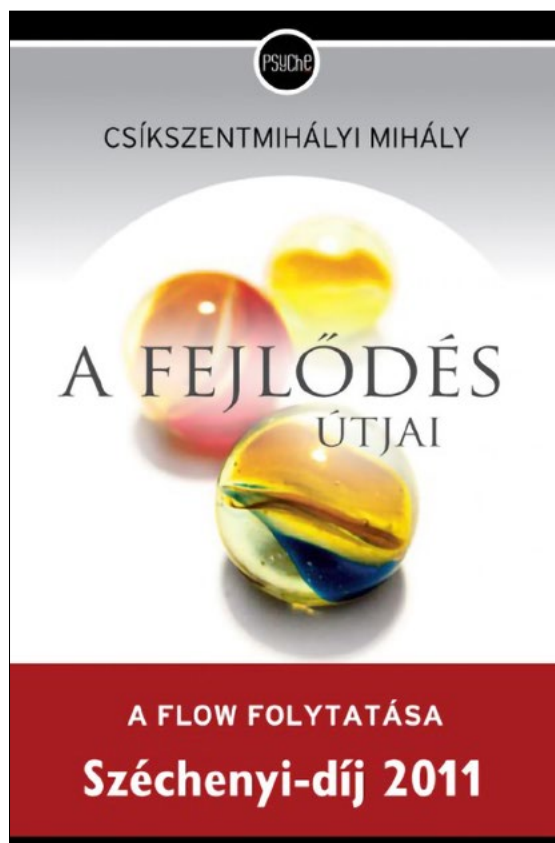
⁶ Lasch, Christopher: Az önimádat társadalmá. Európa Könyvkiadó. 1996. 239. o.

többnyire ismeretterjesztő filmeket néztek, amelyek összefüggtek az iskolai tananyaggal, s amelyekről házi feladatot kellett írniuk, az amerikaiak viszont akciófilmeket, szappan-operákat és olyan sportközvetítéseket néztek, amelyekben a fizikai erőnek nagy szerepe volt.⁷

Még komorabb képet festett erről az Egyesült Államokban élő magyar származású Scitovszky Tibor. „A tízenéves iskolások által elkövetett, egyre szaporodó gyilkosságokat sok különböző módon magyarázzák, de az unalmat eddig még senki sem említette a valószínű okok között. Pedig az élhető élethez nemcsak az étel, ital, lakás és a szerelem nélkülözhetetlen, hanem az olyan tevékenység vagy tevékenységek is, amelyekben örömet lelheti az ember.” Az ilyen „érdekes foglalatosságok híján kialakuló unalom is elvezethet az erőszakhoz, mint izgalomforráshoz, a fölös energiák felhasználásának szélsőséges módjához”. „A börtönökben és javítóintézetekben számos interjú készült az

iskolából kimaradt, gyilkosságért, rablásért, drogterjesztésért és egyéb bűncselekményekért elítélt fiatalokkal. A megkérdezettek bűnözővé válásuk okai között mindig megemlítették az unalom gyötrelmes érzését és a vágyukat, hogy megszabaduljanak ettől az érzéstől, izgalmasan éljenek, és elismerésre találjanak... Rongálásokat, apróbb tolvajlásokat követnek el magáért az izgalomért, amelyet minden tilosban járó gyerek érez. Amikor ezek a kisebb bűnök büntetlenül maradnak, úgy gondolják, hogy a nagyobb izgalomért komolyabb bűnöket kell megkockáztatniuk. Legtöbbjük valamilyen bandához is csatlakozik, mert így élvezheti a többi bandatag elismerését 'hőstetteiért', és dicsőrethet kaphat ügyességéért, amellyel még a gyilkosságot is meg tudja úszni”.⁸ Scitovszky következtetése: A szabadidő értelmes kitöltéséhez szükséges képességek kifejlesztése nélkülözhetetlen feltétele a békés és civilizált társadalom létrejöttének, ugyanakkor fontos ellenszere az unalomnak, s így hozzájárulhat az abból fakadó gyilkos következmények megelőzéséhez”.

A tanulságok alapján feltételezhető, hogy az unalom a legszörnyűbb dolgok egyike az emberek életében. Csikszentmihályi Mihály szerint „a mindennapi életben az emberek akkor érzik magukat csüggedtnek és elégedetlennek, amikor egyedül vannak és nincs semmi dolguk. Paradox módon, amikor vala-



ki látszólag a legszabadabb, amikor azt teheti, amit akar, akkor válik a legtehetetlenebbé. Ilyen helyzetben a tudat összevissza kóborol, s előbb-utóbb valamilyen fájdalmas gondolatnál vagy kielégítetlen vágynál köt ki. Ilyen körülmények között a legtöbben képtelenek vagyunk összeszedni magunkat, s valami vidám vagy hasznos dologra terelni a figyelmünket... Nincs semmi feladat, nincs semmi cél”.⁹

Mi okozhat unalmat? – kérdezhetjük. A válasz: az ember a valóságnak mindig valamelyik részében van. Környezetéhez állandóan viszonyul, akaratlanul is értékeli benyomásait, azokat kellemesnek, kellemetlennek vagy semmitmondónak találhatja. Ebben a reagálásban merül fel az emberben a kérdés: van-e ebben a változó környezetben, ami számára érdekes, ami arra indíthatja, hogy foglalkozzék vele. Ha igen, akkor az ember aktivizálódik, tesz valamit és vele együtt gondolkodásában is igyekszik tisztázni, mivel is van dol-

ga, mit lehet azzal kezdeni. Az unalom ennek az aktivitásnak a hiánya. Mögötte az húzódik meg: fölösleges bármit is tenni, bármiről is gondolkodni, mert ez a környezet teljesen érdektelen, kár reá időt, erőt vesztegetni. Két életkor veszélyeztetett ebben különösképpen: a fiatalok kamaszkora és az idősök nyugdíjas ideje. Az elsöre magyarázatot ad az, hogy ezek a fiatalok kinőttek már a gyermekorból, annak játékaik nem tudják lekötöni az érdeklődésüket, a felnőttkor sajátos igényei pedig még távol állnak tőlük. Szeretnének ugyan már felnőttként viselkedni, de ezt csak külsőségekben próbálják megvalósítani: a dohányzásban, az alkoholizmusban, a szexuális kapcsolatok keresésében. Önállóságukat ebben akarják kifejezni, ehelyett azonban kritikátlanul igazodnak kortársaik csoportjaihoz, amelyekben hasonló problémákkal küzdők vannak. Természetesen a kamaszkor „betegségeit” nem mindegyikük éli át, többnyire csak azok, akik kedvezőtlenebb családi körülmények közt nőttek fel, és nem kaptak elég pozitív példát otthonról. Ők gyakran felnőtt életüket is nehézségekkel és tévutakkal kezdik meg, és kérdéses, hogy ki tudnak-e lépni később azokból. Szabadidős szokásaik tanúskodnak azután arról, eredményesek voltak-e ezek a próbálkozásaik.

Az idősök sajátos helyzete ugyancsak felszínre hozza a szabadidő tartalmas eltöltésének problémáját. Megváltozik a családi helyzetük: megszűnnek a család létfenntartásával összefüggő feladatok (gondoskodás a szükségletek kielégítéséről, a gyermeknevelés stb.), megszakad a velük való együttélésekből származó szorosabb kapcsolat, megszűnik a munkaviszonyuk (ezzel alacsonyabb lesz az anyagi helyzetük), hasonló korú ismerőseik, barátaiak közül egyre többen halnak meg (gyengülnek az emberi kapcsolataik). Akik korábban nem alakították ki a szabadidő tartalmas eltöltésének szokásait, azok számára teher lesz ez az időkeret. Már csak azért is, mert az egész élete – az alváson kívül – lényegében „szabadidő”. Simone de Beauvoir

⁷ A túlsó part messze van. Tudományos konferencia a funkcionális analfabetizmusról. 1996. 28-29. o.

⁸ Scitovszky Tibor: Az unalom – miből fakad, és hová vezet? In: Daubner K. – Horváth S. – Petró K.: Kultúragazdaságtani tanulmányok. AuLA Kiadó kft., 2000. 362 és 369. o.

⁹ Csikszentmihályi Mihály: A fejlődés útjai. Nyitott Könyvműhely. 2007. 54-55. o.

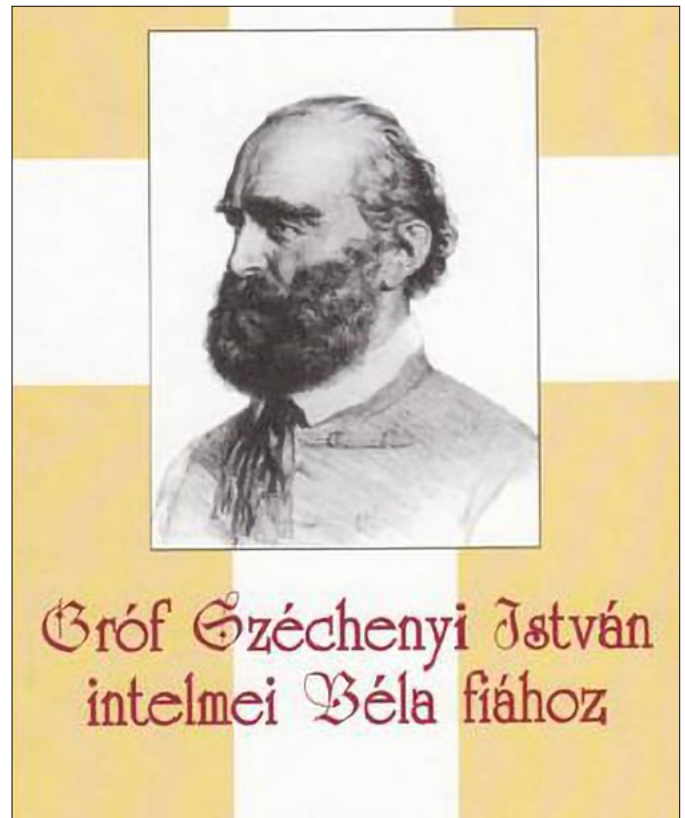
¹⁰ Beauvoir, Simone de: Az öregség. Európa Könyvkiadó. 1972. 720. o.

írta az idősekről: „Az idős emberek egyik legszembeszökőbb vonása a szellemi étvágytalanság. Az öregség nem egyéb, mint a kíváncsiság hanyatlása.” „A tétlenség elveszi kedvünket az érdeklődéstől, a szenvedélyektől, közönyünk pedig pusztasággá változtatja a világot, amelyben már semmit sem találunk, ami megérdemelné, hogy foglalkozzunk vele. Ránk is, a dolgokra is rátelepszik a halál”.¹⁰

Hasonló gondolatokat fogalmazott meg Popper Péter az öngyilkosságot megelőző viselkedésről. Ennek „elsőként szembeötló sajátossága az aktivitás jelentős mértékű csökkenése a megszokott életvezetési stílushoz képest. Akinél ez a tünetegyüttes megjelenik, lassanként elhagyja mindennapos szokásait, például nem jár társaságba, kirándulni, moziba, színházba, koncertre stb., nem főz, inkább hideg koszton él. Lakását elhanyagolja, később önmagát is, kívánnivalók keletkezhetnek a testi tisztaság terén is, egyre nehezebb felkelnie, bármibe is belekezdenie. Hangulata nyomott, kiábrándult, minden lehetőségére azt mondja, „nem érdemes”, „nincs értelme”. Lassan olyan állapotba jut, hogy ha bármit csinál, bármi történik vele, azt lelki fájdalom kíséri. Előfordulhat, hogy agresszíven panaszkodóvá válik, szidja az embereket, a körülményeket, minden rossz a számára, de az is lehet, hogy elcsöndesül, befelé fordul. Esetleg lefogy, aluszékony lesz. Legfontosabb tünet, hogy a jelen ‘kimerevedik’ számára, kihull a múlt-jelen-jövő folyamatosságából, nem látja semmiféle változásnak a jelentőségét, meg van győződve arról, hogy amilyen a jelene, olyan lesz a jövője is”.¹¹

Úgy látszik, a szabadidő tartalmassá tételéhez tevékenység kell. Csakhogy a szabadidő fogalma a munkaidő ellentétéként alakult ki. Ebből pedig az következett, hogy éppenséggel a pihenés a lényege. Ámde ahhoz is kell gyakran valamilyen tevékenység (pl. az olvasáshoz), így tisztázni kellett, melyik tevékenység sorolható a szabadidőhöz és melyik nem. A házimunka például bizonyosan nem és a munkahelyre utazás sem. Van azután sok olyan tevékenység még, amit az ember kényszerűen végez, mint az alvás, a tisztálkodás, a bevásárlás, a betegápolás, ami ugyan önként vállalt és az idejét is az egyén maga határozza meg, mégsem látszik szabadidős elfoglaltságnak. (Egyébként az itt felsoroltakról is elmondható, hogy az idejüket változó, az egyéni elhatározástól és a körülményektől függő.) Erre találták ki a „fél szabadidő” fogalmát, azzal a meghatározással, hogy szabadidős tevékenységnek az tekinthető, amit az ember saját elhatározása alapján pihenésre, testedzésre, szórakozásra, művelődésre fordít. Ezzel azonban még nem tisztázódik eléggé az, mi teszi a szabadidőt igazán hatékonyá. Ha a munkában a változatlanosság megterhelő, akkor a szabadidőben is szükség van változatosságra. Még a legkedveltebb foglalkozás is válhat ugyanis fárasztóvá, ha az egyhangú, önmagát ismétlő. A különböző tevékenység váltogatása, esetleg a helyszín váltása is kikapcsolódást adhat, ráadásul hozzájárulhat ahhoz, hogy az ember a valóságot, az életet sokoldalúan lássa. Az ilyen változatosság akkor is indokolt, ha valaki a szabadidőt kizárólag szórakozással akarja eltölteni, ráadásul úgy, hogy őt szórakoztassák, tehát ő csak passzív élvezője legyen ennek. Érdemes figyelembe venni, hogy a szórakozás „szórt figyelmet” kíván, a benyomások futólagos tudomásul vételét, amelyeket azután hamar el is lehet felejteni. Az ilyen élmények nem hozzák mozgásba a készségeket, képességeket, a valóság jobb megértését sem segítik. Ha van is némi pihentető hatásuk, bizonyos, hogy nem segítik az ember fejlődését.

Érdemes idéznünk erről Széchenyi Istvánnak a fiához írott



levelét: „Ma szinte minden művelt ember, ha gazdálkodásról van szó, nyelvén hordja ezt az ismert angol közmondást: Time is money. (Az idő pénz) Valóban nagyszerű mondás, de szerintem nem eléggé kimerítő, mert, ahogy én gondolom – hogy pontosak legyünk – azt kellene mondani: Time is more than money. (Az idő több, mint pénz) Mert a világ ezer példája mutatja, hogy a gazdag, ha koldusbotra jutott, ismét meggazdagodhat, sőt gazdagabb lehet, mint valaha. A pénz stb. tehát pótolható, míg az elfecsérelt idő visszavonhatatlanul elveszett... Valójában csak szánni való, akinek nincs dolga, és csak azt lehet szerencsésnek... bizonyos mértékig boldognak mondani, aki egy adott idő alatt a legtöbb jót és hasznosat tudja végbevinni, sőt megalkotni – de azt meg is teszi”. Mert „nem a nyugalom az emberi élvezetek alapja, hanem a tevékenység”.¹²

Erről szól a Nobel-díjas Szentgyörgyi Albert megállapítása is: „Minden élettelen fizikai rendszer a használatban megy tönkre, viszont az élő rendszereket a tétlenség teszi tönkre, míg a használatban fejlődnek”.¹³ Akkor következik be tehát az élő rendszerek (s így az ember) károsodása, ha azt az időt, aminek a tartalmát és módját – a lehetőségeken belül – egyénileg határozzuk meg, a tétlenséggel azonosítjuk. S hogy mi lehet ennek az ellenkezője, arra a válaszuk: az olyan tevékenység, amiben örömet találunk, és ami hozzájárul a személyi fejlődésünkhöz. (Az ilyen tevékenységet Csikszentmihályi angol szóval „flow”-nak nevezte.)¹⁴

¹¹ Popper Péter: Fáj-e meghalni? Saxum kft. 1999. 74-75. o.

¹² Gróf Széchenyi István intelmei Béla fiához. Magvető Könyvkiadó. 1985. 86-87. o.

¹³ Szentgyörgyi Albert: Válogatott tanulmányok. Gondolat Kiadó. 1983. 97. o.

¹⁴ Csikszentmihályi Mihály: Idézett mű 290-291. o.

Marcali disputa



A Bibó István Népfőiskolai Alapítvány szervezésében konzervatív értelmiségiek gyűltek össze augusztus 29-én, és a jobboldali ellenzéki politikusokkal kiegészült hallgatósággal közösen vitatták meg a mai magyar közállapotokat, s fogalmaztak meg alapvetéseket egy valódi jobboldali, konzervatív politika tartalmáról és szükségességéről.

A Marcali Disputa névre hallgatató rendezvény három illusztris vendég-előadója Beer Miklós nyugalmazott váci megyéspüspök, Király Miklós, az ELTE Nemzetközi Magánjogi és Európai Gazdasági Jogi Tanszékének vezetője, valamint Teplán István, közgazdász-szociológus, a CEU volt rektorhelyettese értékelte a jelenlegi helyzetet, és adott iránymutatást egy politikai alternatíva felépítéséhez.

E szereplőkben közös, hogy számukra a „polgári Magyarország” nem pusztán egy politikai termék, hanem egy olyan politikai értékrend és társadalmi misszió, amit a kormánypártok ma már nem, vagy csak névlegesen képviselnek, holott a magyarságnak a 21. század kihívásai között polgári jövőképre, a polgárosodás szociológiai perspektívájára van szüksége.

Beer Miklós, aki a keresztény „jó hír” szellemében a múltban is gyakran kiállt a hit és az emberség parancsa mellett – magára vonva a kormány média és az általa befolyásoltak haragját vagy közönyét – elsősorban a szívhez szólt a maga világos megállapításain és megindító példáin keresztül.

Egy morális iránytűt adott ahhoz, hogy megértsük „a hitében elkötelezett ember politikai felelősségét”, hogy megszólaljon, amikor „nem jó irányba mennek a dolgok”.

Az egyház és az állam mai viszonyába is betekintést engedett, rávilágítva arra a veszélyre, hogy a modern, intézményes egyházszervezet, mely számos társadalmilag hasznos feladatot ellát, a finanszírozáson keresztül mennyire kiszolgáltatottá és lekötöztetetté válhat az államhatalom politikai igényeivel szemben.

A felhasznált vallás és a megélt vallásosság közötti különbségtétel könnyen alkalmazható a mai magyar viszonyokra, ahol egy magát kereszténydemokratának, a „keresztény szabadság”

védelmezőjének nevező kurzus oly gyakran használja a kereszténység hívószavát megosztásra, a törésvonalak elmélyítésére. Erre utalt Beer püspök, amikor kifejtette:

megváltozott az egyház és az állam viszonyrendszere, egyfajta szerepcserre történt, s az új felállásban az állam képviselői akarják megmondani, ki a keresztény.

Ismerős helyzet ez: kormánypárti politikusok immár viszatérő jelleggel tesznek kinyilatkoztatásokat arról, milyen ismérvekkel rendelkeznek a „jó magyarok” vagy az „igaz keresztények”, ezzel is táplálva saját, ellenségképekre épülő narratívájukat.

Beernek az emberfogalom torzulása miatti megszólalás felelősségét hangsúlyozó gondolata talán ezen a ponton szemlélteti leginkább annak a dilemmának a mélységét, amivel a hívő ember szembesül, amikor a keresztény gondolatiság valódi politikai képviselőt keresi. Egy olyan politikai közösség, ami öncélú kinyilatkoztatás helyett társadalompolitikai döntésekben, szolidáris tettekben bizonyítaná elkötelezettségét, tiszteletben tartva az egyház és más szereplők függetlenségét, inkább bizonyulna hűnek a keresztény értékekhez.

A teljes cikk elolvasható:

https://alfahir.hu/2019/08/30/jobboldal_konzervativizmus_ellenzek_ertelmiseg_keresztenyseg_elemzes

A Marcali Disputával kapcsolatos sajtómegjelenéseket Jobbközép alternatíva születhet a rezsím és a balliberális oldal helyett https://alfahir.hu/2019/08/29/disputa_bibo_istvan_nepfoiskolai_alapitvany

„Ma állami vezetők mondanák meg, mit jelent kereszténynek lenni” <https://magyarhang.org/belfold/2019/08/29/ma-allami-vezetok-mondanak-meg-mit-jelent-kereszténynek-lenni/>

Vívjuk vissza a jobboldalt a Fidesztől! Gondolatok a Marcali Disputa után https://alfahir.hu/2019/08/30/marcali_disputa_konzervativizmus_jobboldal_ertelmiseg

A polgári Magyarország értelmiségével formálódik az Orbán-rendszer új ellenzéke https://alfahir.hu/2019/08/30/jobboldal_konzervativizmus_ellenzek_ertelmiseg_keresztenyseg_elemzes

Ne bizonyos politikusok mondják meg nekünk ki a keresztény és a magyar! <https://www.facebook.com/nemzetitv/videos/1329125010572578/>

Is there a need for a moderate, right-wing political movement in Hungary? <https://dailynewshungary.com/is-there-a-need-for-a-moderate-right-wing-political-movement-in-hungary/>



Magyar Népfőiskolai Társaság

1138 Budapest, Révész u. 2/c

Tel.: 06 (20) 610 05 06

www.nepfoiskola.hu

mnt@nepfoiskola.hu